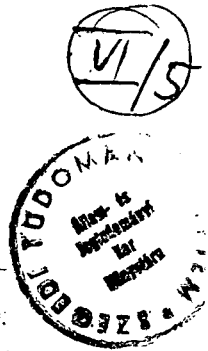

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

Szerkeszti: Dr. Szladits Károly, a Magyar Jogászegylet titkára.

1909. FEBRUÁR HÓ.

293. SZ. XXXVIII. KÖTET. 2. FÜZET.

ADATOK A TÉNYÁLLÁS PSYCHOLOGIAI DIAGNÓZISÁHOZ.

IRTA

ÉS A MAGYAR JOGÁSZEGYLETNEK 1909. FEBRUÁR HÓ 27-ÉN TARTOTT
TELJES-ÜLÉSÉN ELŐADTA

DR. STEIN FÜLÖP

KIR. TANÁCSOS, IDEGORVOS.

DR. HAJÓS LAJOS FELSZÓLALÁSÁVAL

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM	
Jog- és Közigazgatástudományi Kar Könyvtára	
Lejt. napló: 9551	Lsz.: 15
956.12.31	szám.

BUDAPEST.

1909.

SZEGEDI TUDOMÁNYI EGYETEM	
Állam- és Jogiudományi Kar Könyvtára	
Lelet. napló sz.:	3929/17

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Az utolsó évek experimentalpsychológiai kutatásai annak a bizonyítására törekedtek, hogy minden aktív lelki működésünk az érzetek és az emlékezet működése folytán felhalmozott szellemi termékek kölcsönhatásán, az associációkon nyugszik. Ez okból az associációs működés a psychológiára általában véve, különösen azonban a psychopathológiára alapvető fontossággal bír.

Az associációs működés kikutatása elsősorban az associációs kísérlet segítségével történik, melyet az angol Galton kezdeményezésére Wundt vitt be a psychológiába. A kísérlet lényege tudvalevőleg abban áll, hogy a kísérletező a kísérleti egyénnek egy szót mond, mire az oly gyorsan, amint csak tud, azon szóval válaszol, mely erre először eszébe jut. Ezen eljárásnak megismétlése által bizonyos mennyiségű szópart nyerünk, melyeket *associációknak* nevezünk. A kísérletező által kimondott szó a *hívószó* (Reizwort), a válasz a *reakció*. Kezdetben csak ezen szópárok logikus összefüggése keltette fel az érdeklődést, majd az iránt kutattak, vajjon az ekkép felbukkanó eszmetársítások jelenleg, vagy már elébb, esetleg a gyermekkorban keletkeztek és hasonló inkább theoretikus értékű kérdések iránt érdeklődtek. Gyakorlati értéket csak akkor nyertek a kísérletek, mikor a psychiaterek kezdtek behatóbban foglalkozni a kérdéssel, mint Kräpelin, Sommer, Ziehen. Aschaffenburg, Bechterew, Claparède, Bleuler, Jung, Riklin, Ranschburg, Schüle és mások, kik a kísérletet a legkülönbözőbb irányú psychológiai kutatásra használták fel. Könnyen érthető, hogy azon felfogást, mely szerint minden ember egy tetszésszerinti szóra megmérhetetlen számú választ talál, tehát hogy egy tetszésszerinti hívószóra számtalan reakció lehetséges, az első pillanatra mindenki elfogadja. Ez azonban nem áll, mert az újabb kutatások kimutatták, hogy ez irányban igenis vannak korlátozó szabá-

lyok. Ennek kiderítése elsősorban *Aschaffenburg* érdeme, ki érdekes kísérletek nyomán bebizonyította, hogy a kifáradásnak egészen határozott befolyása van az asszociációkra és hogy ennek befolyása alatt az eszmék nem értelmük, hanem rim szerint kapcsolódnak, mint péld. tenger — henger, só — ló, stb., hogy tehát ezen asszociációk, az úgynevezett hangzási asszociációk (*Klangassociationen*), száma az elfáradás folytán nagyobbodik. *Schüle* klinikai megfigyelés alapján ugyanezen eredményekre jutott. *Aschaffenburg* azt is kimutatta, hogy a mániások ugyancsak a jelzett módon asszociálnak. A zürichi elmeorvosklinikán *Bleuler* kezdeményezése folytán 1901 óta *Jung* és *Riklin* folytatnak asszociációs vizsgálatokat és elsősorban azon eredményre jutottak, hogy a hangzási asszociációk oka a figyelemzavar. Mint második eredményt oda lehet állítani azt, hogy a válaszok, a reakciók tartalma nem volt véletlen, hanem szükségszerű, azaz, hogy az, a mi a kísérleti személynek eszébe jutott, nem közömbös és véletlen, hanem a kísérleti személy képzeletének egyéni tartalma folytán törvényszerűen determinált gondolkodási anyag. Vagyis ha a válaszokat tartalmukra vizsgáljuk, akkor azt fogjuk találni, hogy az nem közömbös és nem a lehetséges válaszok százezreinek egyike, hanem mindig egy meghatározott irányban halad, egy érzés körül forog, és mindig kapcsolatban áll az illető egyéni érdekek előterében lévő képzetekkel. Így a szerelmes szerelmi ügyére, a valami díjért pályázó, vagy büntetlél vádolt ezen ügyek képzetköréből vett válaszokkal fog szolgálni. Az asszociációs működésben tehát visszatükröződik a múlt és a jelen egész pszichikus élete összes tapasztalataival és törekvéseivel. Ezen egy tárgyra nyuló tapasztalatok és törekvések reminiscenziáját, mely számos külön önálló képzetekből alakul, *képzetkomplexumnak* (*Vorstellungskomplex*) nevezték el. Az összekötő kapocs az egyes külön önálló képzetek között, mely a komplexumot összetartja, a minden külön képzetre közös indulat (*affectus*), mely lehet kellemes vagy kellemetlen. Tehát egy *indulattelt képzetkomplexummal* van dolgunk, melyet röviden *komplexumnak* akarunk nevezni. A komplexum befolyását a gondolkodásra és a cselekvésre *konstellációnak* nevezzük.

Az a kérdés tehát, vajjon minden kísérleti személy reakcióit törvényszerűen és állandóan konstellálják-e a komplexumok? Ép úgy, a mint nem létezik ember indulat nélkül, ép úgy nincs senki, kinek komplexuma, vagy komplexumai nem volnának és az emberek gondolkodását és cselekvését indulataik arányában, a komplexumok konstellálják. Ép úgy konstellálják a komplexumok az emberek asszociációit is. Ez első hallásra merész állításnak látszik, mert hiszen az az általános vélemény, hogy mindenkinek akaratától függ, mindenkinek hatalmában van, komplexumának szavakban kifejezést adni, vagy nem adni és a kísérleti vagy megvizsgálandó egyének tulnyomó része egykedvűen, közömbös szavakkal fog reagálni, a nélkül, hogy valami eltitkolandó ügyre gondolna, mások pedig nem lesznek hajlandók válaszaikban oly képzeteknek kifejezést adni, melyet el akarnak titkolni, mert ez például rájuk nézve kompromittáló, vagy kívánatos, hogy a kérdést intéző ne tudja meg stb. Felmerül tehát az a kérdés, vajjon ezekben az esetekben, a mikor a kísérleti egyén komplexumára nem gondol, azzal nem törődik, vagy épen séggel komplexumát eltitkolni akarja, vajjon ezen esetekben is kifejezést nyer-e a komplexum valami módon az asszociációkban az illető egyén akarata nélkül, vagy éppen annak akarata ellenére.

A zürichi pszichiatrikus klinika érdeme, hogy ezen úgy pszichológiai, mint különösen psychopathológiai szempontból rendkívül fontos kérdés egyes részleteire némi fényt tudott deríteni. Az ezen klinikán különösen *Jung* által ez irányban végzett munkálatok eredményét a következőkben foglalhatjuk össze:

Az asszociáció jellegének és értékének meghatározásánál elsősorban a *reakció tartalma* jöhet csak szóba. Nem szorul bővebb fejtegetésre, hogy egy asszociáció rendkívüli tartalmából következtethetünk valamely fennálló komplexumra. Ha például egy egyetemi hallgató erre a szóra fizetni — vizsga szóval válaszol, akkor nem nehéz kitalálni, hogy az illető vizsga előtt áll, vagy hogy a szükséges vizsgadíj lefizetése körül nehézségei voltak. Ezt feltehetjük akkor is, a mikor az illető nem szolgál a szükséges felvilágosítással; a kísérleti

egyén tehát a válaszcsoában elárulja öntudatlanul az indulatelt képzetkomplexumot, melyet a hívószó megérintett. Ez oly tiszta és világos, hogy erről bővebben értekezni felesleges. Ezenkívül azonban kimutatták, hogy semmitmondó asszociációk eseteiben is vannak tüneteink az asszociációs kísérletnél, melyek a komplexum befolyására engednek következtetést a vizsgált egyén felvilágosítása nélkül is. Van egy nagyon finom reagensünk a komplexum konstellációja részére és ez a *reakciós idő*. A reakciós idő azon idő, mely a hívószó és a reakció kiejtése között elmulik. Ezen időtartam mérésére igen finom és szellemesen konstruált eszközöket alkalmaztak, melyekkel az időtartam legkisebb különbségeit is ki lehet mutatni. Az ecsetelt irányban való kutatásnál azonban a különbségek oly nagyok, hogy azok mérésére egy ötödmásodperczeket mutató óra teljesen megfelel. A reakciós idő tartamának tanulmányozása azon eredményre vezetett, hogy az nem változik minden szabály nélkül, hanem hogy a reakciós időtartam számainak különbsége mindig ugyanazon körülményeknek tudható be. Erre nézve végeredményképen *Jung* szerint odaállíthatjuk a következőket:

1. Az átlagos reakciós időtartam úgy művelt, mint műveletlen egyéneknekél 1·8 másodperczben állapítható meg.

2. Az időtartam férfi kísérleti egyénnél átlag véve rövidebb (1·6'') mint nőknél (2·9''); úgyszintén művelt egyéneknekél rövidebb (1·5'') mint műveletleneknekél (2·0'').

3. A hívószó minősége befolyásolja a reakciós időt. Az átlag leg-rövidebb időtartam konkrét fogalmaknál (1·67''), a leghosszabb általános fogalmaknál és igéknél (1·95 és 1·90'') észlelhető. Kivételt ez alól csak a művelt férfiak képeznek, kiknél konkrét fogalmaknál átlagban a leghosszabb reakciós időtartam észlelhető.

4. A reakció minősége befolyásolja a reakciós időtartamot. A leghosszabb idő (1·98'') az általános fogalmakra esik, a legrövidebb melléknévekre és igékre (1·65'' és 1·66''); középen vannak a konkrét fogalmak (1·81''). Itt is kivételt képeznek a művelt férfiak, kiknél a leghosszabb idő ugyancsak a konkrét fogalmakra esik.

5. Az asszociációk minősége kifejezett befolyással bír a reakciós időtartamra. A belső asszociációk hosszabb időt igényelnek mint a külsők. A hangzási reakciók átlag véve relativ hosszú időt igényelnek, mert abnormálisak és bizonyos belső elterelés által létrejött zavarokból keletkeznek.

6. Egy személy reakciós időtartamának középarányosa fölé eső

időtartamot legnagyobb részt intenzív indulatok fellépése okozza, mely indulatok az illető egyénre fontos képzetkomplexumhoz tartoznak. Az időtartam meghosszabbításának oka az asszociáció pillanatában többnyire az öntudatban nem létezik. A túlhosszú reakciós idő eszközül szolgálhat indulattelt, esetleg nem öntudatos komplexumok kiderítésére.

7. Bizonyos hívószókra rendszerint túlhosszú időtartam következik. Ezen hívószók 38%-át indulatbeli értékük jellegzi, csak 17%-nál okozza a szó ritkasága vagy nehézsége az időtartam meghosszabbítását.

8. Az indulat lezajlása gyakran lassított és a következő reakciókra is kiterjed, a melyeknél az asszociáció mechanizmusát megzavarja. Ezen tünetet *perseverációnak* nevezzük. Gyakran megesik, hogy a meghosszabbított reakciós időtartam a tulajdonképeni kritikus szónál még nem is kezdődik, hanem csak a reakövetkezőnél, úgy hogy nem a *kritikus*, hanem az utána következő, melyet *kritikus utáni* reakciónak akarunk nevezni, mutatja a komplexum tüneteit.

Ezekből kiderül, hogy a reakciós időtartam mérése újabb eszköz arra nézve, hogy valamely kísérleti egyénnél, annak segítségével nélkül is komplexum jelenlétére következtethessünk.

De ennek kiderítésére van még egy harmadik módszerünk és ez a *Jung által feltalált reprodukció módszere*, mely röviden a következőkből áll: Az egyénnél, kinél komplexumok után kutatunk rendszerint 100 reakcióból álló asszociációs sorozatot veszünk fel. Ha ez megtörtént, akkor felhívjuk a kísérleti egyént, hogy minden hívószóra igyekezzék még egyszer ugyanazon reakcióval válaszolni, mint az első alkalommal és megismételjük az eredeti hívószók sorozatát. Ennél a kísérletnél azt tapasztaljuk, hogy sok helyen a visszaemlékezés nem sikerül. A kísérleti egyén ezen esetekben vagy megmondja, hogy nem emlékezik, vagy más szóval válaszol mint az első esetben, a nélkül, hogy ennek tudatában volna. Ezen tünet, melyet hiányos reprodukciónak nevezünk, elsősorban azon általános felfogásra vezethető vissza, hogy az affektus, az indulat alterálja a visszaemlékezést. Magyarázatát adják ennek a tünetnek sok esetben a *Freud által leírt Verdrängungstheoriával* is, mely szerint mindnyájunknál megvan a tendencia kellemetlen indulatokkal telt képzetek és képzetkomplexumok eltolására, elterelésére, sőt tel-

jes elnyomására, mely — a mint azt *Freud* különösen a hystéria és kényszerképzetes neurosis eseteiben bebizonyította — az illető komplexumra nézve esetleg teljes amnesiával jár. A hiányos reprodukció pedig nem más, mint azon öntudatlan ellenállás, melyet assziálás közben ezen indulattelt komplexumnak az öntudatba való visszahívása ellen kifejtünk. Ebből az következik, hogy hiányos reprodukciót azon reakciónál várhatunk, a melyeknél már előzőleg valamilyen indulattelt komplexum jelenlétére a reakció tartalmából, vagy a reakciós idő meghosszabbításából következtethetünk, hogy tehát a hiányos reprodukció ugyancsak komplexum jelenlétének tünete. A hiányos reprodukcióra nézve a perseveráció fent említett tünete még jobban kidomborodik és nem ritkán elterjed a harmadik, negyedik vagy későbbi reakcióra is. Ez okozza azt, hogy a hamis reprodukciók az assziációs kísérletben helyenként mintegy szigetszerűen lépnek fel.

A mint ezekből látjuk, a végzett kutatások lelki életünk nemcsak öntudatos, de öntudatlan mechanizmusaira is vetnek némi világosságot, kimutatván azt, hogy lelki életünkben szüntelenül számos fontos működés megy véghez, mely minden tekintetben úgy viselkedik, mint az öntudatos működés, kivéve azt, hogy az öntudat hiányzik belőle és hogy ezen működés ép úgy befolyásolja öntudatos lelki működésünket mint az öntudatos érzések, gondolatok és törekvések. Az öntudatlan lelki működés a psychopathológikus tüneteknek legfontosabb tényezője és azért tanulmányozása psychopathológiai szempontból nélkülözhetetlen. (*Bleuler.*)

És most szemléljük röviden, hogy mindezen teoriákból mi érvényesíthető a praxisban.

Elsősorban a kísérlet a psychológiai kutatás fontos eszközévé lett, mert segítségével kideríthetjük a kísérleti egye-neinknél jelenlevő komplexumokat és ez által mindenestre mélyebb betekintést nyerünk lelki működéseikbe.

De rendkívül fontos a kísérlet a neurológiai és psychiatriai praxisban elsősorban a hystéria és a kényszerképzetes neurosis kórképeinél. A hystéria psychogen jellegét már régebben hangoztatták (*Möbius*) és tudták, hogy a hystéria

végül erősen indulattelt képzetekből ered. Ezen kérdéssel különösen Freud foglalkozott és kutatásainak eredménye röviden abban foglalható össze, hogy a hysteria eredete egy rendszerint az ifjúkorban nyert erős affektus, mely az illetőre oly nagy mértékben kellemetlen, hogy az mindazon képzeteket, melyeket az affektus érintett, igyekszik az öntudatból elterelni. (*Verdrängung*.) A hol a diszpozíció megvan hozzá, ott ez rendszerint sikerül is. Az így az öntudatlanba szorult affektus (*eingekelemnter Affect*). számos, ugyanazon időben fennálló képzetekhez csatlakozik, melyekből egy az öntudat küszöbe előtt álló *indulattelt komplexumot* képez. Az egyes hysteriás tünetek nem mások, mint szimbolumai ezen az öntudatból elterelt, elnyomott képzeteknek. Freud ezen komplexumok és a komplexum egyes képzeteinek kiderítésére, azaz az öntudatba való visszahívására saját módszerét, a *psychoanalysist* használja, mely nem más, mint szabad asszociálás. Azonkívül felhasználja erre az egyén álmait, melyek, mint ezt «*Traumdeutung*» című művében rendkívül éleslátással magyarázza, nem mások, mint öntudatlan vágyainknak és törekvéseinknek, sok esetben szimboliztikus kifejezői. Freud tanai szokatlanságuknál fogva sok ellenkezésre akadtak, de különösen az utolsó évben mindjobban szaporodik hiveinek száma, kik mint Löwenfeld, Vogt, Bleuler, Claparède, Störring, Jung, Riklin, Otto Gross, Hellpach, Frank, Bezzola, Abraham, Petersen, Muthmann és mások a Freud-féle pszichológia elveit a magukévá tették és azt a funkcionális neurosisok és a psychosisok pathológiájában és terápiájában mind szélesebb körökben alkalmazzák. Az öntudatlan komplexumok felderítésére rendkívül alkalmas eszköz az asszociációs kísérletnek a zürichi pszichiátrikus klinika által alkalmazott formája. Ugyaníly szolgálatot tesz a kísérlet a dementia praecox és a paranoia felderítésénél is.

A kísérlet legújabbán a kriminálpszichológiában is nyert alkalmazást, a mennyiben egyidejűleg Jung és a prágai kriminologus Hans Gross két tanítványa Wertheimer és Klein az asszociációs kísérletet bizonyos esemény tényállásának kiderítésére és ennek alapján egy bűntény komplexumának kikutatására felhasználták. Azon feltevésből indultak ki, hogy a bűn-

tény tényállására vonatkozó hívószók szükségszerűen érintik ezen büntény nagyon is indulattelt képzetkomplexumát, minélfogva a kísérleti egyén reakcióit ugyancsak ezen komplexumkonstellálja vagy megzavarja és ezáltal az egyén magát elárulja. Magától érteendő a megvizsgálendő egyén az áruló szót a legtöbb esetben nem fogja tényleg kiejteni, hanem igyekezni fog közömbös, vagy látszólag közömbös reakcióval válaszolni. A megvizsgálendő egyén tehát a kritikus hívószónál először a büntény komplexumára vonatkozó reakciót el fogja terelni és keresni fog közömbös reakciót, mi természetszerűen hosszabb időt vesz igénybe, mintha az eredeti első szót kiejtette volna, a mint azt oly hívószóknál teszi, melyek a büntényre nézve vonatkozással nem bírnak. Tehát a kritikus asszociáció reakciós időtartama hosszabb lesz, mint a közömböse. Ép úgy valószínű, hogy a kísérlet reprodukciójánál a kritikus, és a perseverációnak fentebb említett tényezője folytán a kritikus utáni hívószóknál is, inkább fogunk találni hiányos reprodukciót mint a közömbös reakcióknál. Először, mert mint már említettük, az affektus, melyet a büntény komplexumának érintésére szükségszerűen a tettesben felidéz, az emlékező képesség rovására megy, másodsor mert a reakció áruló voltát a vizsgálandó egyén gyakran csak a reprodukciónál ismeri fel és eltereli és harmadszor, mert a komplexum képzetköréből vett reakció elterelése és új, látszólag közömbös reakcióval való helyettesítése sem történhet ugrásszerűen, hanem az asszociációk egész sorozatának segítségével. Ezen rendszerint öntudatlan asszociációs sorozat indulatbeli intenzitása fokenként lezajlik és végre a kísérleti egyén azon legkevésbé indulattelt reakciót igyekszik kiválasztani, mely neki a pillanatnyi célszerűség szempontjából legjobban megfelel, ezt pedig a reprodukció alkalmával sokkal inkább összevétezhetheti, mint az eredeti első reakciót. Kétséget nem szenved, hogy ezen tünet gyakorlati szempontból nagy fontosságú!

Wertheimer és *Klein* első munkájukban arra szorítkoztak, hogy odamutassanak ezen jelenségek lehetőségére, később azonban *Wertheimer* «Experimentelle Untersuchungen zur Tatbestandsdiagnostik» című disszertációjában kísérletekről

számol be, melyeket Külpe wüurzburgi laboratoriumában ez irányban végzett. A kísérletek következőképen folytak le:

A kísérleti egyénnek egy képet mutattak és felszólították, hogy vessse ezt jól emlékezetébe. (Istentisztelet jelenete egy földalatti kápolnában.) A képen látható tárgyakból és cselekménye tárgyából összeállították a hívószók sorozatát olyképen, hogy abban a képre vonatkozó, tehát kritikus hívószók, teljesen indifferens, a képhez semmiféle vonatkozásban nem levő hívószókkal váltakoztak. A reakciós időt pontos eszközökkel mérték. A kísérleti egyénnek azt az instrukciót adták, hogy ne árulja el magát, azaz ne adjon oly reakciókat, melyekből kitűnnék, hogy a képet ismeri. Az eredmény az volt, hogy minden kritikus, azaz a képre vonatkozó reakciónak reakciós időtartama feltűnően meg volt hosszabbítva és maga a reakció keresettnak, nem természetesnek tűnt fel. Ott hol a komplexum tünetei indifferens hívószókra jelentkeztek, ott közvetlenül megelőzte azt egy kritikus hívószó. *Wertheimer* és *Klein* publikációja után *Hans Gross* és *dr. Alfred Gross* is végeztek hasonló kísérleteket, hasonló eredményekkel. Az ezen kísérletek alapját képező tényállás a körül forgott, vajjon a kísérleti személy, vagy több kísérleti személy közül melyik ismeri — vagy nem ismeri bizonyos szobának berendezését. *Alfred Gross* «Die Associationsmethode im Strafprocess» című munkájában a problémának jogi oldalát behatóan megvilágítja.

Ugyanazon időben, de teljesen függetlenül az előbbi kísérletektől, *Jung* is végzett hasonló kísérletet. Egy betege ugyanis megemlítette, hogy rövid idő óta észreveszi, hogy kézi pénztárából kisebb-nagyobb összegek hiányoznak. Ő egy családtagját gyanúsítja, de nem szeretné a dolgot a rendőrség elé vinni és kérdezi vajjon nem volna-e lehetséges az illető fiatal embert, ki amúgy is konzultálni szándékszik *Jung*-t, hipnozisban a lopás iránt kikérdezni. *Jung* hipnozis helyett az asszociációs kísérletet ajánlotta, mit az illető el is fogadott. A fiatal ember eljött és *Jung* a kísérlet megtétele után szemébe mondhatta, hogy lopott. A fiatal ember, ki már a kísérlet alatt kissé zavarban volt, elsápadt és nagy izgalmak között hangoztatta ártatlanságát. Midőn *Jung* a kísérlet

egyek különösen jellegzetes részeit neki megmutatta és megmagyarázta, sirni kezdett és bevallotta, hogy ő lopkodta el a kérdéses pénzt.

Ezen kísérletek méltatásánál úgy pszichiatrikus, mint kriminológikus szempontból elsősorban azon elvi ellenvetést hozták fel, hogy mindezen kísérleteknél — a *Jung* esetének kivételével — úgynevezett laboratoriumi kísérletekről volt szó, mesterséges vagy képzelt tényállással és fiktív tettesekkel és hogy *Jung* esetében is beteg állt az orvosával szemben, de hogy a valódi tettesnek pszichológiai viselkedése a vizsgálóbíróval szemben lényegesen más. Én tehát a zürichi klinikán valóságos tetteseknél eszközöltem kísérleteket annak megvizsgálására, vajjon a bűntény tényállása visszatükröződik-e a kísérletben, azaz vajjon az önkényesen választott kritikus hívó szók tényleg elég erősek arra, hogy a komplexumot felszínre hozzák.

Kísérleteink sorozatát elmebeteg bűntevőkkel kezdtük, kik már hosszabb idő — évek óta — tartózkodtak az elmeegógyintézetben. Látni akartuk, vajjon a deliktum a hosszú idő után is és daczára annak, hogy a büntetéstől való félelem, mint az emotivitás oka már nem szerepelhet, vajjon a deliktum ilyenkor még elég indulattelt, hogy a kísérletben visszatükröződjék. Ebbeli kísérleteink példájául szolgáljon a következő eset:

M. H. asszony 17. életéve óta ideges, 23 éves korában ment férjhez; 1882-ben férjével együtt váltóhamisítás miatt egy évi fegyházra ítélték. Férje a fegyházban elhalt, míg ő maga büntetésének eltelte után mint házvezetőnő nyert alkalmazást. Mint ilyen mindenkivel összevész, szinpadiasan viselkedik, majd goromba, majd térdein könyörög bocsánatért. Csekély összeszólalkozás folytán vízbe ugrik, mire elmeegógyintézetbe szállítják. 1899-ben luest aquirál. Zürichben és Münchenben a rendőrséggel gyülik meg a baja és háromszor vétetik fel hysteriás jellegű izgalmakkal a müncheni közkórház elmebeteg osztályára. Elbocsátása után folytatja szédelgéseit, 1904-ben maga jelentkezik a rendőrségnél és üldöztetésről panaszodik; hogy ezek előtt oltalmat nyerjen, az éjszakát egy templom gyóntatószékében töltötte. Elmeegógyintézetbe hozzák, hol azóta mint dementia praeoxban szenvedő kezeltetik.

Tényállás: A beteg váltóhamisítás miatt fegyházbüntetést állott ki. Munkaadóhoz minduntalan kéregető leveleket írt, melyben már

egyszer kifizetett bérét követelte, szédelt, csalt, vendéglőkből és szállodákból fizetés nélkül távozott, megszökött, rágalmazta szobaasszonyát, azt fajtalanságra való csábítással és hamis esküvel vádolta. Megismerkedett egy mérnökkel, ki állítólag nemileg fertőzte és ezen az alapon azt meg akarta zsarolni. A consulatustól utijegyet kért, azt ismét eladta, rajtakapták, hogy a villamoson jegy nélkül utazott, mint női detektív szédelgéseket űzött. Letartóztatásának ellentáll és nagy jelenetet rendez. Később maga jelentkezik a rendőrségnél, üldöztetésről panaszkozik, miért is az éjszakát templomban töltötte.

Ezen tényállásból vettük a következő hívószókat: ¹ *bér (Lohn)*, követelni (*verlangen*), szálloda (*Hotel*), fizetni (*bezahlen*), csalás (*Betrug*), hamisítani (*fälschen*), utijegy (*Reisekarte*), betegség (*Krankheit*), zsarolni (*erpressen*), számla (*Zeche*), fertőzni (*anstecken*), villamos (*Trambahn*), rágalmazni (*verleumden*), templom (*Kirche*), pénz (*Geld*), szédelgés (*Schwindel*), kéregetni (*betteln*), fajtalanság (*Unzucht*), hamis eskü (*Meineid*), letartóztatni (*verhaften*), detektív (*Detektiv*), bérelni (*einmieten*), jegy (*Billet*), ellentállás (*Widerstand*), üldözni (*verfolgen*), levél (*Brief*), megszököni (*durchgehen*).

Kisérlet.

Hívószó	Ri ²	Reakció	Reprodukció
5. <i>Lohn</i>	25	<i>Taxe</i>	<i>Bewegung</i>
6. <i>lang</i>	7	<i>kurz</i>	³
8. <i>verlangen</i>	14	<i>entbehren</i>	
11. <i>Hotel</i>	9	<i>Gast</i>	
14. <i>bezahlen</i>	10	<i>vergessen</i>	<i>muss man</i>
15. <i>Stengel</i>	8	<i>Salz (lacht)</i>	
16. <i>tanzen</i>	24	<i>Bewegung</i>	
19. <i>Betrug</i>	12	<i>Strafe</i>	<i>ist schlecht ein Verbrechen</i>
22. <i>fälschen</i>	13	<i>Verbrecher</i>	<i>zur Benützung</i>
25. <i>Reisekarte</i>	16	<i>Gebrauch machen</i>	
29. <i>Krankheit</i>	13	<i>selbst verschulden</i>	
30. <i>reich</i>	14	<i>und doch arm.</i>	
31. <i>Baum</i>	13	<i>Stengel</i>	
32. <i>erpressen</i>	15	<i>Verbrecher</i>	<i>ist schlecht</i>
33. <i>Mitleid</i>	11	<i>Erbarmen</i>	<i>mit den Armen</i>
34. <i>gelb</i>	14	<i>Safran</i>	<i>grün</i>
35. <i>Zeche</i>	8	<i>bezahlen</i>	<i>bezahlen muss man</i>
36. <i>spielen</i>	7	<i>Hölle</i>	<i>Ballen</i>
38. <i>anstecken</i>	16	<i>Krankheit</i>	

¹ Hogy a kísérletek eredetiségét és authenticitását megóvjuk, ezeket az eredeti német nyelven közöljük, de egyszerismind megadjuk a kritikus hívószók magyar fordítását. A kísérletet — rövidség okáért — nem közöljük egész terjedelmében, hanem a kritikus reakciókon kívül csak az illető eset megértésére és megbeszélésére szükséges asszociációkat.

² R. i = reakciós idő ötödmásodpercekben kifejezve.

³ Az üres helyek azt jelentik, hogy a reprodukció helyes volt.

Hívószó	R i	Reakció	Reprodukción
39. Sitte	30	staatlich eingerichtet, Be- nehmen kann man auch sagen	Unsitte
40. reiten	15	eine schöne Kunst	ein schöner Sport
41. Trambahn	7	Verkehr	Billett
44. verleumden	24	eine schlechte Tugend	ist nicht schön
47. Kirche	10	Besuch	gehen
51. Geld	7	Sachen	Verlegenheit
54. Schwindel	—	schlecht	Verbrechen
56. aufpassen	9	muss man	Achtung
57. betteln	14	ist hart	
58. trüb	11	ist oft das Leben	
59. Pflaume	15	Kern	
60. treffen	12	uns	schliessen
61. Unzucht	15	ein schreckliches Laster	
62. lieb	13	hab ich meinen Gott	
63. Glas	19	Glück	Scherben
64. streiten	15	ist nicht schön	ist recht garstig
65. Meineid	16	das ist ein Verbrechen	
66. malen	10	eine schöne Kunst	
70. verhaften	10	lassen	
71. Blume	11	pflücken	Rose
72. schlagen	26	(lacht) ist gemein	das ist nicht schön
74. Detektiv	12	Anstellung	
77. einmieten	25	bei schlimmen Leuten	
78. fremd	13	in der Welt	
79. Glück	17	Glück auf	haben
81. Billett	10	nach München	
82. eng	17	in der Brust	
85. Widerstand	9	leisten	
86. falsch	7	sein	aussagen
90. verfolgen	12	sehen	leiden
91. Türe	13	Schloss	
97. durchgehen	17	ist nicht schön	müssen
98. farbig	12	einfärbig	

A reakcións idő valószínű középáránýosa ez esetben 10 ötödmásod-
perc = 2".

Ha a kísérletet a jelzett három irányban szemléljük, akkor azt találjuk, hogy abban a tényállás alapját képező vétségek ki-
fejezést nyernek. Az első kritikus reakciónál* (5 R.), a reakcións
idő feltünő hosszú (25) és a reprodukción helytelen. A 8. R.
követelni a középáránýost meghaladó reakcións időt mutat, a
válasz nélkülözni, mi mindenesetre mentségül akar szolgálni
a kéregető levelekért. A 11. R.-nak szálloda nincs kritikus
hatása, de annál inkább a 14. R.-nak fizetni, mire a válasz

* A reakciónkat ezentul R. betüvel fogjuk jelölni.

eifelejteni és a reprodukció *kell*. Ezek a fizetés nélkül való távozásért oly jellegzetes szófüzések bővebb kommentárja nem szorulnak. Az indifferens 16. R. *táncolni* feltűnő hosszú reakciós időt mutat, mely az előző hívószóra — szár (Stengel) — vezethető vissza. Tapasztalat szerint ugyanis ezen szó németben női kísérleti egyéneknél sexualis komplexumokat szokott kiváltani, hasonlóan mint magyarban a «vessző» szó. Csakugyan az analysis ezen esetben is ugyanyily eredményre vezet. Tartalmukra nézve fontosak a 25. R. *utijegy* — *használni*, a 29. R. betegség — *magam okoztam* és a 36. R. számla (Zeche) — *fizetni, fizetni kell*. A 38. R. *fertőzni* (*anstecken*) nemcsak tartalmával, hanem a következő két asszociációra terjedő perseverációval — a reakciós idő 30, illetőleg 15, mindkét esetben a reprodukció helytelen — is mutatja a bűnténykomplexumhoz való hozzátartozandóságát. Tartalmilag fontos még a 70. és 74. R. Jellegzetes továbbá a 77. R. *bérelni* — *rossz embereknél* és a 97. R. *megszökni* — *nem szép, reprodukció «kellett»*. Mindkettő tisztán mutatja a komplexumához való hozzátartozandóságát, de egyszersmind a tagadásra, illetőleg cselekvésének szépítgetésére célzó tendenciát. Az indifferens hívószók közül megemlítendő a 63. R. *üveg* — (19), *szerencse, cserép*. Az analysisnél azt mondja a beteg, hogy eszébe jutott a mondás: «Glück und Glas, wie bald bricht das» (szerencse és üveg, mily törekeny mindkettő) és e mellett összes átélt szenvedéseire kellett gondolnia. A perseveráció a következő hívószóra terjed és hosszabb reakciós időben és helytelen reprodukcióban nyilvánul. Ezen hívószó (64. R. *veszekedni*) egyuttal más komplexumot is érint. Az analysisben a beteg elmondja, hogy aznap délelőtt egy betegtársával a fölött veszekedett, vajjon a risotto-t sáfránnal szokták-e sárgára festeni, mely alkalommal az csunya szavakkal illette. Ez egyszersmind magyarázata a 34. R.-nál (sárga-sáfrán) fellépő hosszabb reakciós időnek és helytelen reprodukciónak. A 79. R. hosszabb reakciós idejének és helytelen reprodukciójának oka a 63. R. mechanizmusában látható.

Tekintsük immár *Jung* szerint a reakciós idők szám-tani középátlóját és akkor találjuk, hogy

az indifferens hívószók középarányosa	2·2"
a kritikus	2·9"
a kritikus utáni	2·4"

tehát úgy a kritikus, mint a kritikus utáni hívószók reakciós ideje hosszabb. Ellenben nem igazolja a kísérlet a kritikus és kritikus utáni hívószóknak a helytelen reprodukcióban való nagyobb számú részvételét. A hamis reprodukciók száma általában véve magas, az összes reakciók 44%-a. Ezek közül azonban 43·1% a kritikus és kritikus utáni, 56·9% az indifferens reakciókra vonatkozik, mi az eddigi kísérletektől eltérő eredmény.

Ezen negatív eredmény kritikájánál szem előtt tartandó, hogy a mi schematikus eljárási módunk nem elég finom, mert nem ritkán előfordul, hogy kritikusként vélt hívószavaink indifferensen és megfordítva, indifferensnek tartott hívószavaink kritikusan hatnak. Sok függ továbbá attól, létezik-e a közhasználatban a kritikus hívószóhoz szokásos asszociáció. Azonkívül a keresett komplexum mellett más komplexumokat is hozhatunk felszínre, melyek az asszociációt megzavarva, természetesen a schémát befolyásolják és végül a kritikus utáni perseveráció egynél több reakcióra is terjedhet. Kérjük ezen kritikus megjegyzések figyelembe vételét a további kísérletek eredményeinek méltánylásánál is.

Ezenkívül az elmebeteg bűntevők nyolcz esetében végeztünk még kísérleteket és a kritikus asszociációk reakciós ideje tekintetében ugyanazon eredményre jutottunk. Csupán egy esetben nem találtunk különbséget, mi a beteg nagyfokú apathiájára volt visszavezethető. Kevésbé vált be a reprodukciós módszer. Átlag véve a hiányos reprodukciók 52%-a esett a kritikus és kritikus utáni asszociációkra, 48%-a az indifferensekre. Ezzel szemben azonban az indifferens asszociációk összege valamivel kisebb, mint a kritikus és kritikus utáni asszociációk összege, úgy, hogy ez a különbség kiegyenlítődik.

Tapasztalataink az elmebeteg bűntevők asszociációinak tartalma és a reakciók időtartama tekintetében felbátorítottak, hogy kísérleteinket nem elmebeteg büntetteseknél is folytassuk, miért is érintkezésbe léptünk az ügyésszeggel, mely a szükséges anyagot szívesen rendelkezésünkre bocsátotta.

A kísérletet úgy eszközöltük, hogy a tényállás pontos megállapítása után kiválasztottuk abból a kritikus hívószókat és azokat kellő módon az indifferens hívószók között helyeztük el, lehelőleg olyképen, hogy egy kritikus hívószóra több indifferens következett. Csak egyes kivételes esetekben vettünk két kritikus hívószót egymásután, a mikor ugyanis feltételeztük, hogy épen a hívószók ezen egymásutánja adja meg nekik a kritikus jelleget.

A kísérleti személynék — vizsgálati fogságban levőkről volt szó — a kísérletet röviden megmagyaráztuk és egy esetben sem voltak technikai nehézségeink. A kísérleteknél két-három esetben az érdekelt vizsgálóbíró jelen volt, különben négy szem között történt. Minden kísérletnél ellenőrző kísérletet is végeztünk. Az ellenőrző kísérleteket lehetőleg teljesen egészséges embereknél eszközöltük, kik a kísérletről előbb bővebbet nem hallottak és kiknek természetesen a tényállásról fogalmuk nem lehetett.

Megkezdjük a kísérletek közlésének sorozatát azon egyénekkel, kik a kísérlet eszközzésének idejében tettüket előzőleg már a vizsgálóbírónak bevallották.

I. Kísérlet.

Tényállás. H. háziszolgának lezárt szekrényéből egy takarékpénztári betétkönyve, egy zsebnaptára és három inge tűnt el. Gyanúsított a vele egyszobában lakó G. háziszolga, ki ugyanazon szekrényben tartotta jobb ruháit; a szekrény kulcsa mindig H.-nál volt. G. ugyanaznap este korcsmában volt, hol egy lakatos barátjának ötven frankos bankót mutatott. Éjszaka részeg állapotban egy rendőr megszólította, ki őt, egy reá rövid idővel ezelőtt gyorshajtás miatt kirovott bírság tekintetében kérdőre vonta. G. azt állította, hogy már fizetett és hogy a nyugta otthon van a másik ruhájában. A rendőr az őrszobára vitte, hol megmotozták. Megtalálták nála a kérdéses betéti könyvet, két bizonyítványt, egy jegyzőkönyvecskét, két büntetési nyugtát, azonkívül pénztárczát és kést. G. bevallja a lopást.

Ezen tényállásból választottuk a következő hívó szókat: *Szolga (Knecht), szekrény (Kasten), zár (németben Schloss kétértelmű) feltörni (aufbrechen), betéti könyv (Sparbuch), bank (Bank), aláírás (Unterschrift), naptár (Kalender), ruha (Kleider), eltulajdonítani (entwenden), lopni (stehlen), ing (Hemd), bankó (Banknote), inni (t. inken), bírság (Busse), fizetni (zahlen), nyugta (Quittung), felvenni (beheben), bizonyítvány (Zeugnis), irókönyv (Notizbuch), bér (Lohn), rendőr (Polizei), megmotozni (durchsuchen), pénztárca (Börse), kés (Messer).*

Kisérlet.

T e t t e s				Ellenőrző		
hívószó	idő	reakció	reprodukción	idő	reakció	reprodukción
4. Knecht	9	Fahrknecht		9	Herr	
7. Schiff	13	Dampf-Dampfschiff		7	Fahrt	
8. tanzen	36	nein	weissich nicht	9	schlecht	
9. Kasten	18	Wandschrank		6	offen	
12. Stadt	8	Dorf		6	gross	
13. Schloss	11	Hof		6	mächtig	
14. gut	14	Landgut		12	wenig	schlecht
18. aufbrechen	28	(lacht) dass weiss ich nicht	nicht	8	Kraft	gehen
19. gelb (verstehtGeld)	9	keins	gelb-rot	6	Farbe	
20. kochen	17	sieden	nichts	9	Mittag	hacken
22. Sparbuch	26	Schreibbuch	keines	13	Sparkassa (Handbewegung)	
25. Bank	16	Schreibtisch	Stuhl	6	sitzen	
28. Unterschrift	15	keine		12	schreiben	
29. Lampe	27	keine	Tischlampe	6	anzünden	
33. Kalender	15	Wandkalender		9	Verzeichnis	schreiben
34. blau	10	schwarz	weiss	5	Himmel	
37. Kleider	13	keine		7	fragen	
41. entwendenden	15	nichts	Geld	9	etwas	
42. dumm	20	nicht schön	ich weiss nicht mehr	9	Kopf	gescheit
43. Heft	11	Tinte	Buch	11	Farbe	schreiben
45. stehlen	23	gestohlen		9	rauben	
46. Montag	13	Dienstag		11	Mittag	
50. Hemd	14	Kravatte	keines	4	weiss	
51. Hunger	9	kein		6	Not	haben
52. kaufen	15	Geld	gekauft nichts	14	Ware	
53. Banknote	16	keine		15	nicht	Papier
54. weiss	10	rot	schwarz	7	Farbe	schwarz
55. Kind	9	Vater	Mutter	14	klein	spielen
56. trinken	14	Bier		7	Wasser	
60. Busse	12	Strafe	keine	6	zahlen	
61. Finger	8	Arm	Hand	8	Spitze	klein
62. still	11	ruhig	ja	6	schweigen	ruhig
64. zahlen	15	Geld	bezahlt	9	Kellner	Geld
65. Ziege	9	Ochs	Kuh	9	meckern	
68. Quittung	14	keine		10	unterschreiben	
69. Haus	12	Dorf		4	Baum	gross
72. beheben	15	erheben	nicht	8	Parfüm	Geld
73. Ofen	10	zu	geschlossen	13	schwarz	
76. Zeugnis	15	keines		8	gutes	
77. Kuh	16	Ziege	Pferd	8	melken	
79. Notizbuch	14	keines		9	schreiben	notieren
80. erzählen	15	nichts		16	Märchen	
82. Lohn	11	gross		11	Arbeit	
86. Polizist	30	ja	keiner	10	einführen	

T e t t e s				Ellenőrző kísérlet		
hívószó	idő	reakció	reprodukción	idő	reakció	reprodukción
87. Seide	14	keine	Tuch	6	Ware	
90. <i>durchsuchen</i>	16	<i>durchsucht</i>		10	<i>Haus</i>	<i>etwas</i>
91. Türe	15	Fenster		7	Tor	
92. Hammer	14	Schlüssel		9	Glocke	
94. <i>Börse</i>	10	<i>Bank</i>	<i>keine</i>	18	<i>Gebäude</i>	
95. Trommel	14	Trompete		8	schlagen	
96. schlafen	13	ja.	liegen	15	Haus	liegen
97. <i>Messer</i>	19	<i>Tischmesser</i>	<i>keines</i>	8	<i>stechen</i>	<i>Tasche</i>
98. Blatt	12	keines	weiss ich nicht	8	Papier	
99. Hund	10	Katze	Vogel	11	Haus	treu
100. reden	14	legen	nichts	15	halten	

Midőn ezen eset méltatásához fogunk, mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy a tettesnél a reakciós időtartam középarányosa 2·4", az ellenőrző kísérleti egyénnél 1·9". Természetesen itt csak azon zavarokkal foglalkozhatunk, melyeknél a komplexum tünetei kétségtelenül jelen vannak.

Az első kritikus hívószó *szolga* nem mutat komplexumtüneteket, de annál inkább az indifferensnek tartott *tánczolni* hívószó, melyre a tettes 7·2" után *nem*-mel felel, válaszát *nem tudom*-mal reprodukálja. Ezen esetben tehát a reakciós időtartam sokkal hosszabb, a reprodukció hiányos. Kiemelendő a reakció tagadó tartalma is, mely, mint látni fogjuk, ezen és más esetekben a büntény komplexumára jellegzetes. Ez semmi más, mint a bűnösöknek ama konstellatív törekvése, hogy akkor és ott is tagadjanak, a hol és a mikor ez felesleges és csak jobban feltűnik. Ilyen esetekben a psychoanalysishez folyamodunk, mely nem áll másból, minthogy az illetőt felszólítjuk, hogy mondjon el mindent, a mi a szóban forgó képzettel kapcsolatban eszébe jut. Az analysis eredménye a fent jelzett esetben a következő: «az ember tánczol, ha jó kedvű, ha kedélyesen mulat az ember, pénteken jó kedvű voltam. a bankban pénzt vettem fel, görbe napot csináltam magamnak, ez volt az idegen pénz, a pénz társamé volt, azért vagyok most itten». Az analysis tehát világosan mutatja, hogy tánczolni a büntény komplexumát konstellálta. A 9. R. *szekrény* kritikusan hat a reakciós idő hosszúság (18 = 3·6"). Nem hat kritikusan a tettesnél a kritikus-

nak vélt 13. R. zár (*Schloss*), míg ugyanez az ellenőrző kísérleti személynél komplexumtüneteket mutat. Az analysis kideríti, hogy ezen személy jövője fölött, különösen a mi anyagi helyzetét illeti, aggódik, főleg azonban azon gondolat foglalkoztatja, hogy mint hirlapi író irással keresse meg kenyerét. Erre vonatkozik a 14. R. is, melynél a német «gut» alatt nem «jót», hanem birtokot (*Gut*) értett. Erre vonatkoztak a 22, 28, 33, 43, 51, 53, 64, 72, 79, 94 és 96. R.-k is, ez utóbbi abban az értelemben, hogy állapota álmatlan éjszakákat okoz neki.

De térjünk vissza a tetteshez.

A kritikus hívószók közül komplexum-tüneteket mutatnak a következők:

feltörni (a beteg zavartan nevet) 5·6" után *nem tudommal* válaszol, hiányosan reprodukál, a perseveráció a két következő indifferens asszociációra terjed. A 19. R.-nál *gelb* (sárga) helyett «*Geld*»-et (pénz) ért, ismét tagadással válaszol és helytelenül reprodukál, mely tünet a következő reakcióra is terjed. Ép úgy viselkednek (22. R.) *betétkönyv* — 26. *írókönyv, nincs*; (25. R.) *bank* — 16 *íróasztal, szék*; (28. R.) *aláírás* — 15 *nem*, perseveráció a következő hívószónál; (37. R.) *ruha* — 13 *nem*; (41. R.) *eltulajdonítani* — 15 *semmit, pénz*, perseveráció a két következő asszociáción; (50. R.) *ing* — 14 *nyakkendő, nincs*; (53. R.) *bankó* — 16 *nincs*; (60. R.) *bírság* — 12 *büntetés, nincs*; (68. R.) *nyugta* — 14 *nem*; (72. R.) *felvenni*, — 15 *átvenni, nem*; (76. R.) *bizonyítvány* — 15 *nincs*; (79. R.) *jegyzőkönyv* — 14 *nincs*; (86. R.) *rendőr* — 30 *igen, nincs*; (94. R.) *pénztárcza* — 10 *bank, nincs*; (97. R.) *kés* — 19 *asztali kés, nincs*. Ezen asszociációk legtöbbszörénél a perseveráció tünete is tisztán kifejezésre jut.

Fontos a következő három kritikus asszociáció: *lopni* — 4·6" *lopott*; *fizetni* — 3" *pénz, fizetett*; *megmotozni* — 3·2" *megmotozott*. Mind a három esetben a bűnös a kritikus hívószó perfektumával válaszolt; mintegy jelezni akarván az illető cselekmény elmúltát. Hogy ezen hívószók mennyire indulatteltek, mutatja a következő két hívószóra terjedő perseveráció.

A kísérlet statisztikája a következő eredményeket mutatja:

1. A reakciós idő tartama:

	tettes	ellenőrző
Indifferens hívószók számtani középárányosa	2·1"	1·8"
Kritikus " " "	3·2"	1·9"
Kritikus utáni " " "	2·3"	1·6"

2. Hiányos reprodukciók;

A hiányos reprodukciók összege	39%	32%
Ezek közül esik		
Kritikus és kritikus utáni hívószókra	56·4%	46·8%
Indifferens hívószókra	43·6%	53·2%

A kísérlet, mint látjuk, sikerrel járt. A mi a reakciók tartalmát illeti, az eredmény oly jellegzetes, hogy az analýsistól az említett eseten kívül teljesen eltekinthettünk és hogy a jelenlevő vizsgálóbíró, ki a tényállást ismerte, megjegyezte, hogy a kísérlet későbbi szakában mindig előre meghatározhatta volna, hogy melyik hívószónál fog a tettes tagadó válaszszal felelni. A reakciós időtartam közti különbség a tettesnél szembeötlő, míg az ellenőrzőnél a hívószók reakciós időtartamainak középárányosa csak az elhanyagolható 0·1" különbséget mutatja. Ebben az esetben a reprodukciós módszer alkalmazhatósága is kifejezésre jut, bár nem oly lényeges, hogy nagyobb fontosságot kellene neki tulajdonítani. A kísérlet tehát psychologice visszaadta a tényállást. Természetes, hogy ez esetben a már előbb megtörtént vallomás, a kísérlet értékelésénél szem előtt tartandó.

II. Kísérlet.

Tényállás: F. hó 14-én G. munkásnőnek le kellett mennie a pinczébe, hogy ott egy zsákban egy megrendelőczédulát keressen. Mivel a pincze be volt csukva, K. házmestert hitta, hogy az nyissa ki. K. lement vele a pinczébe, megragadta őt hátulról, megfogta a kezeit, fölemelte a szoknyáit és kigombolta G. nadrágját. Aztán kiszakította az ingét és erőszakot akart rajta elkövetni. G. védekezett, az egyik kezét kiszabadította, félretolta K.-t és azzal fenyegetődött, hogy kiált. Erre K. eleresztette. K. bevallja a tényállást, csak azt állítja, hogy nem volt szándékában tényleg közösülést végezni.

Kritikus hívószókul a következőket jelöltük meg: *pincze (Keller), gyermek, (Kind), leány (Mädchen) zsák (Sack), czédula (Zettel), hátul*

(hinten). kéz (Hand), lefogni (festhalten), csavarni (drehen), fordítani (wenden), fölemelni (aufheben), alsószoknya (Unterrock), nadrág (Hose), kigombolni (aufknöpfen), ing (Hemd), láb (Bein), fogdosni (greifen), védekezni (wehren), préselni (pressen), rész (Teil), erőszak (Gewalt), megfogni (erfassen), félretolni (wegdrängen), kiáltani (schreien), elereszteni (loslassen). Ellenőrzőül egy fiatal kereskedősegéd szolgált, a kit a kísérlet napján láttam először s a ki a kísérletről még sohasem hallott semmit.

K i s é r l e t.

hívószó	T e t t e s			Ellenőrző		
	idő	reakció	reprodukció	idő	reakció	reprodukció
4. Keller	27	<i>wie? dunkel</i>	<i>kühl</i>	9	<i>Lokal</i>	
5. Zeitung	14	gedruckt		9	Papier	
6. kochen	19	kochen	kann mich	16	Gemüse	
		sagen sie?	nicht er-			
		Speise	innern			
7. Schiff	14	Wasser		7	gross	
8. Kind	14	<i>klein</i>		15	<i>klein</i>	
9. Brot	11	frisch		12	essen	
12. Mädchen	30	<i>Knabe</i>		9	<i>schön</i>	
		(<i>lächelt</i>)				
14. gut	13	bös		28	Apfel	
15. Stengel	10	lang		16	Apfel	
16. Sack	13	<i>Schnur</i>		6	Mehl	
17. See	12	Schiff	Wasser	15	grosser	
18. gelb	8	blau	grün	6	Farbe	
19. Baum	24	Baum?		9	Apfel	
		Gewächs				
20. Zettel	14	<i>Schrift</i>	<i>beschrieben,</i>	9	<i>Druck</i>	
			<i>Bleistift</i>			
24. hinten	11	<i>vorn</i>		17	<i>Rücken</i>	
25. Reise	20	Eisenbahn		14	Lust	
27. Hand	9	<i>Fuss</i>		7	<i>klein</i>	
31. festhalten	12	<i>gehen lassen</i>		14	<i>die Mauer</i>	den
32. singen	10	schreien		4	schön	Menschen
34. drehen	19	<i>drehen, ziehen</i>		14	<i>die Wand</i>	
35. spielen	12	laufen	singen, lachen	7	Karten	
38. wenden	12	<i>kehren</i>		11	<i>un</i>	den
						Menschen
39. reiten	12	sitzen	laufen, gehen	12	zu Pferd	
40. Papier	9	Feder	schreiben, beschreiben	15	weiss	
42. Unterrock	22	<i>Schürze</i>		11	<i>lang</i>	
43. tanzen	11	singen		10	Walzer	
45. aufheben	10	<i>niederlegen</i>	<i>liegen lassen,</i>	18	<i>den Teppich</i>	
			<i>gehen lassen</i>			
46. Glas	14	Rahmen		9	Wasser	
49. Hose	10	<i>Kleider</i>	<i>Schuh</i>			
50. Bank	11	lang		6	<i>lang</i>	
51. malen	9	Maler	zeichnen	7	kurz	
52. auf-				11	Mehl	
knöpfen	14	<i>zuknöpfen</i>		7	<i>den Rock</i>	

T e t t e s				Ellenőrző		
hívószó	idő	reakció	rèprodukcíó	idő	reakció	repro- dukcíó
55. <i>Hand</i>	12	<i>Knopf</i>	<i>Hose</i>	11	<i>Wäsche</i>	
56. Bleistift	25	Griffel	schreiben	9	schreibt	
58. <i>Bein</i>	10	<i>Schuh</i>	<i>Fuss</i>	9	<i>weiss</i>	
61. <i>greifen</i>	19	<i>greifen</i>	<i>gehen lassen</i>	13	<i>die Hand</i>	
62. Schachtel	19	Deckel		6	kurz	
63. rauchen	14	Zigarre		6	Zigarette	
64. wehren	12	wehren	das habe ich nicht gehört	9	vor der Menge	
67. <i>pressen</i>	14	<i>zukunftspfen</i>	<i>ziehen, drehen</i>	9	<i>das Heft</i>	
68. Blume	20	Gewächs		10	Rose	
70. <i>Teil</i>	15	<i>Stück</i>		10	<i>eines Apfels</i>	
71. schlagen	13	Streiche	kann mich nicht er- innern	11	das Tier	
73. Familie	9	Kinder		21	mehrere Personen	
74. <i>Gewalt</i>	12	<i>anwenden</i>		11	<i>gegen ein Mädchen</i>	
75. lachen	10	schreien	singen	50	schön	
76. Ziege	11	Tier	das habe ich nicht gesagt	20	den Wagen	ein Tier
79. <i>erfassen</i>	9	<i>gehen lassen</i>	<i>liegen lassen</i>	7	<i>den Tisch</i>	<i>den Menschen</i>
85. <i>weg- drängen</i>	18	<i>zuziehen</i>		11	<i>den Menschen</i>	
89. <i>schreien</i>	8	<i>lachen</i>		7	<i>stark</i>	
90. Türe	14	öffnen	zu	9	gross	
94. <i>loslassen</i>	13	<i>laufen lassen</i>	<i>erfassen</i>	7	<i>das Pferd</i>	<i>den Menschen</i>
95. schlafen	15	wachen	habe ich nicht gehört	9	im Bett	
96. Blatt	14	Blatt sagen Sie	kann mich nicht er- innern	12	Apfelbaum	

A reakciós időtartam középárányosa tettesnél 10 ötöd mp. (2")
az ellenőrzőnél kilencz ötöd mp. (1·8").

Az első kritikus hívószó — *pincze*, (4. R.) t. i. a tett szin-
helye — a tettesnél kifejezett komplexum-tüneteket vált ki.
A szót nem érti meg rögtön, a mi a «hogyan?» kérdésben
nyilvánul, a reakciós idő erősen meghosszabbodik (27 = 5·4"),
a reprodukció helytelen, a komplexumban rejlő erős indulat
(affektus) a három következő reakció meghosszabbodott re-
akciós idejében nyilvánul. A legközelebbi kritikus hívószó
(gyermek 8. R.) reakciós ideje meghosszabbodott (14), de az
ellenőrzőnél ugyanez még hosszabb (15) és perseverál. Mint

a 74. R. analysise mutatni fogja, ezt és még néhány későbbi. meghosszabbodott idejű reakciót az ellenőrzőnek egy erősen indulattelt komplexuma okozza. A 12. R. *leány* — 30 *fiú* (elmosolyodik) a komplexumot érinti. A 14. R. az ellenőrzőnél igen hosszú reakciós időt mutat. Az analysisből kiderül, hogy az illetőnek nincs pénze és már két napja igen keveset evett, idejövet egy kirakatban igen szép almákat látott, a melyek az étvágyát nagyon ingerelték; a *jó* (gut) szónál ezekre kellett gondolnia. A 16. R. *zsák* — 13 *zsinór* a következő két reakcióra is kiterjedő affektust mutat, az analysis rögtön ki is deríti a komplexumot; a tettes ugyanis megjegyzi, hogy az a zsák, a melyben G. a czédulát kereste, zsinórral volt bekötve. A 19. R. reakciós ideje föltünően hosszú, de nem lehet kideríteni, milyen komplexumhoz tartozik. A 20. és 24. R. komplexum-tüneteket mutat, melyek a kritikus utáni reakciós idők meghosszabbodásában nyilvánulnak; a 24. R. az ellenőrzőnél is komplexum-tüneteket mutat, a melyek a 75. R.-ra vonatkoznak, ugyanúgy a 31. R. is. A 31. R.-ban *megfogni* — *12 szabadon eresztetni* a komplexumot közvetlenül kimondja, elárulja és ezt megerősíti a legközelebbi asszociációval: *kiáltani*. Igen érdekes ezen reakció analysise: «Madarak énekelnek, gyermekek énekelnek, a leány nem kiáltott, ha kiáltott volna, nem mentem volna annyira, csak mondta, hogy kiáltani fog. (Nagyon ingerült s az arcza kipirul.) Nagyon kinos dolog erről beszélnem, nincs is semmi értelme, hiszen már mindent bevallottam.» A szabadon ereszteni» szófűzés világosan mutatja a súlyosbító körülmények tagadását. A 34, 38, 42, 45 R.-k mint kritikus hívószók több-kevesebb komplexumtünetet mutatnak, ugyanígy a 49, 52, 55, 58. R.-k; a 45. R. pedig az ellenőrzőnél is a 74. R.-ra vonatkozó komplexumtünetet. A 61. R.-nál «fogdosni» és 64.-nél «védekezni» a tettes egyszerűen ismétli a hívószót, az előbbinek igen hosszú a reakciós ideje s a reprodukciója helytelen, az utóbbinál az eltolás (Verdrängung) oly erős, hogy azt állítja, hogy az első alkalommal ezt a szót egyáltalában nem is hallotta. A 67. R. ugyanazokat a zavarokat mutatja, mint a 70. R. *rész*, a melyre a tapasztalat szerint leggyakrabban a «nemi rész» (Geschlechtsteil) a reakció.

A 74. R. *erőszak* — 12 alkalmazni egyenesen kimondja a komplexumot, a perseveráló affektus világosan kitűnik a legközelebbi két reakcióból, a reakciós idő hosszúságánál és a reprodukció hibás voltánál fogva, különösen a *kiáltani* szó által, a mely a komplexumot ismét egyenesen kimondja.

Nagyon érdekes az ellenőrző viselkedése ennél a hívószónál. 74. R. *erőszak* — egy lány ellen világosan kimondja a tényállást s ez alkalommal fölöttébb intenzív perseveráló affektus mutatkozik: a legközelebbi hívószónál 50 (10") a reakciós idő, az ezután következőnél 20 (4") és hibás a reprodukció. Ez a viselkedés nagyon feltűnő, kiváltképen, ha a 8, 24, 31 és 45. R.-kat vesszük figyelembe. Az idevonatkozó kérdéseknél az ellenőrző nagy zavarba jön, akadozik és végül a következőket mondja el. «Eddig T.-ben voltam állásban s ott egy családban megismerkedtem egy lánnyal s azzal viszonyt kezdtem, a mely körülbelül egy évig tartott. Néhány hét előtt a leány halaványodni kezdett és beteg lett, szülei orvost hívtak, az pedig terhességet konstataált. A szülei nagy botrányt csaptak, azt mondták, hogy a lányuk tisztességes lány volt, a ki sohase cselekedett semmit a szülei háta mögött s ez a dolog csak úgy lehetséges, hogy én erőszakot követtem el rajta s hogy ők ezért engem be fognak csukatni. Mivel ezt az én családommal is közölték, nekem a dolog nagyon kínos lett, rögtöni elbocsátásomat követeltem és hirtelen elutaztam.» Ez az elbeszélés fölvilágosít bennünket az említett reakciók komplexumtünetei felől s egyszersmind feltárja a 75. R. *család* föltűnően hosszú reakciós idejének okát is.

A kísérlet statisztikája a következő:

1. A reakciós idő tartama:		tettes	ellenőrző
Indifferens hívószók számtani középárayosa		1·9"	2·1"
Kritikus " " "		2·8"	2·0"
Kritikus utáni " " "		2·5"	2·1"
2. Hiányos reprodukciók:			
A hiányos reprodukciók összege	— — — —	27%	8%
Ezek közül esik			
Kritikus és kritikus utáni hívószókra	— — — —	70·3%	87·5%
Indifferens hívószókra	— — — —	29·7%	12·5%

Ennél a kísérletnél is tagadhatatlan az eredmény s ebben az esetben is általánosságban véve a reakciók tartalma, kiváltképen pedig a reakciós idő hosszúsága mutat feltűnő különbséget az ellenőrzővel szemben; a reprodukció minősége itt is igen alárendelt jelentőségű. Azt lehetne ellenvetni, hogy tulajdonképen az ellenőrzőnek hasonló komplexuma van, mint a tettesnek és mégis az indifferens és a kritikus reakciók idejének számtani középátlányosai között az egyik esetben nagy különbség (1·9"—2·8") van, a másik esetben pedig nincs semmi különbség. Nézetem szerint épen ebben van az eset tanulságos volta, mert körülbelül mutatja, hogy mennyire másképp reagál valaki, a kit ugyanazzal a bűnnel ártatlanul vádolnak. Azok a hívószók, a melyek egyenesen, mondhatni brutálisan, a büntetetre vonatkoznak, azok itt is intenzív indulatot idéznek elő, azok ellenben, a melyek csak közvetve vonatkoznak rá, vagy csak egyes részletekre vonatkoznak, közömbösen hatnak; ezáltal kiegyenlítik a statisztikában az előbbieket hatását. Azonkívül, mivel az eredetileg közömbösnek szánt hívószók között is akad sok, a mely kritikusan hat, akár azért, mert a tényállás sokféle részletei közül valamelyikre vonatkozik, — mint ebben az esetben *család* — akár azért, mert egy másik komplexumhoz tartozik — mint a mi esetünkben *jó*. — Ezáltal a reakciós idők átlagának különbsége megint kiegyenlítődik. A reprodukcióknak ebben az esetben nincsen fontosságuk, mert noha a tettes helytelen reprodukcióinak 70%-a kritikus hívószókra esik, ez az arány az ellenőrzőnél 87%-ra rug. Ez a körülmény érthető lesz, ha figyelembe vesszük először az ellenőrző hiányos reprodukcióinak egyáltalában csekély számát, másodsor pedig a mind két esetben durván ható kritikus hívószókat.

III. Kísérlet.

Tényállás: Október 23-án C. asszony följelentést tett, hogy neki A. varrónő bizonyos Müllerné jelenlétében megvallotta, hogy egy horgoló tűvel elhajtotta a magzatát, a mi közben a tű kétfelé törött. A magzatot az árnyékszékbe dobta. A. bevallja, hogy B. kereskedősegédétől más állapotban volt és hogy a terhesség első hónapjában egy varrottűvel bele próbált szűrni a méhébe. Azóta semmi szert sem hasz-

nált. A varrógépen való sok dolgozástól váratlanul vérzés kapott, valami csomó is elment tőle, ő mindent az árnyékszékbe dobott. Tagadja, hogy az említett nyilatkozatokat tette. A szembesítésnél bevallja, hogy a terhességet mesterségesen megszakította. Az első hónapban abszintot ivott, míg rosszul lett, aztán többször beavatkozott egy horgolótűvel, végül beföcskendezéseket csinált forró sósvizzel.

Hívószókul a következők szolgáltak: *eljegyezni (verloben)*, *kereskedősegéd (Commis)* *reménység (Hoffnung)*, *gyermek (Kind)*, *elhajtani (abtreiben)*, *Absynth*, *inni (trinken)*, *rosszullét (übel)*, *tű (Nadel)*, *horog (Häcklein)*, *bedugni (einführen)*, *szurni (stechen)*, *letörni (abbrechen)*, *só (Salz)*, *víz Wasser*, *forró (heiss)*, *beföcskendezni (einspritzen)*, *vér (Blut)*, *fájás (Schmerz)*, *árnyékszék (Abtritt)*, *dobni (werfen)*, *molnár (Müller)*, *varrni (nähen)*. Ellenőrzőnek egy a tettessel körülbelül egykorú asszony szolgál, a ki azonban igen jó viszonyok közt él, két nagyobb gyermek anyja, a kiről hasonló cselekedet alig tétélezhető fel.

K i s é r l e t.

hívószó	T e t t e s			Ellenőrző		
	idő	reakció	reprodukción	idő	reakció	reprodukción
5. <i>verloben</i>	15	<i>ausgehen</i>	<i>nein</i>	9	<i>Heirat</i>	
6. <i>Blume</i>	20	<i>Pflanze</i>	<i>rot, weiss nicht</i>	10	<i>Samen</i>	
9. <i>Kommis</i>	25	<i>Schneiderin</i>	<i>ja</i>	6	<i>Geschäft</i>	
10. <i>glatt</i>	19	<i>höckerig</i>		9	<i>Eis</i>	
13. <i>Hoffnung</i>	52	<i>da weiss ich nicht</i>	<i>nein</i>	15	<i>die Hoffnung komme</i>	
17. <i>Kind</i>	37	<i>ist gut</i>	<i>ja ich weiss nicht</i>	6	<i>Amme</i>	<i>schlamm</i>
19. <i>Tinte</i>	15	<i>noch nie</i>	<i>Feder</i>	6	<i>Feder</i>	
21. <i>abtreiben</i>	15	<i>nein</i>		14	<i>aufhören abzutreiben</i>	
22. <i>blau</i>	16	<i>grün</i>		6	<i>grün</i>	
26. <i>Absynth</i>	18	<i>nein</i>		14	<i>trinken</i>	
27. <i>Brot</i>	16	<i>Wasser</i>	<i>Messer</i>	6	<i>essen</i>	
30. <i>trinken</i>	9	<i>nein</i>	<i>Wein</i>	6	<i>Wasser</i>	
31. <i>Baum</i>	13	<i>Strauch</i>	<i>Blätter</i>	10	<i>Blätter</i>	
32. <i>singen</i>	13	<i>ja</i>		6	<i>lernen</i>	<i>tanzen</i>
34. <i>übel</i>	31	<i>nicht</i>	<i>ja</i>	14	<i>schlecht ist einem (lacht)</i>	<i>es wird einem übel</i>
36. <i>spielen</i>	11	<i>nicht spielen</i>	<i>nein (weint)</i>	14	<i>Football</i>	
38. <i>Nadel</i>	40	<i>Schraube</i>		7	<i>nähen</i>	
40. <i>Hand</i>	12	<i>Arm</i>	<i>Finger</i>	6	<i>Finger</i>	
42. <i>Häcklein</i>	23	<i>arbeiten</i>		14	<i>was ist das Häcklein</i>	<i>weiss ich nicht</i>
43. <i>Heft</i>	23	<i>Seite</i>		6	<i>Buch</i>	
44. <i>dumm</i>	21	<i>nicht so dumm</i>	<i>nein</i>	6	<i>gescheit</i>	
45. <i>Zunge</i>	9	<i>Zähne</i>	<i>Maul</i>	4	<i>Gaumen</i>	
47. <i>einführen</i>	36	<i>wohin</i>	<i>ja</i>	11	<i>Heu</i>	
48. <i>Tasche</i>	34	<i>Rock</i>		6	<i>Dieb</i>	

T e t t e s				Ellenőrző		
hívószó	idő	reakció	reprodukción	idő	reakció	reprodukción
49. Buch	25	Seite		6	lesen	
51. stechen	52	Nadel		18	Apfel hab ich sagen wollen	Spiess
53. Hunger	19	sterben	nein	6	Tod	
56. abbrechen	14	nicht	ja	9	aufhören	Bleistift
57. Bleistift	13	Griffel		8	schreiben	
60. Salz	9	Pfeffer		5	nehmen	essen
64. Wasser	16	Wein	nass	11	trinken	
65. Ziege	7	Kuh	Stall	9	melken	
68. heiss	11	kalt		5	warm	
69. Tuch	16	Rock	blau	8	umnehmen	Kleid
72. einspritzen	60	ja (seufzt)	nein	12	mit der Spritze spritzt man ein	
73. Kasten	9	Türe	Schraube	6	Türe	
77. Blut	9	rot		6	Tropfen	
78. Strasse	11	Gasse	Weg	11	Asphalt	
81. Schmerz	18	ohne	nein	7	wehleidig	
82. Hammer	13	Nagel		7	klopfen	
85. Abtritt	21	nein	Türe	12	Kloset	
86. lachen	8	nein	reden	5	weinen	
89. werfen	11	springen	(nach sehr langem Nachdenken) Boden	11	Spiess	
90. Wald	19	Baum		6	Bäume	
93. Müller	16	Maler		6	malen	
94. still	21	nein		6	laut	
95. Feder	15	Bleistift		6	leicht	
96. schlafen	25	nicht	nein	9	trinken	
97. nähén	14	Nadel		6	Nadel	
98. Flasche	14	Glas	Wein	7	trinken	

A tettes reakcióinak valószínű középideje 12 — 2:4'', az ellenőrző 7 = 1:4''.

A kísérlet eredménye annyira szembetűnő, hogy egyes reakciók alig szorulnak részletes magyarázatra. Valamennyi kritikus hívó szó mutat komplexumtüneteket, sokszor a komplexum direkte ki van mondva, több esetben mint az 5, 13, 17, 21, 26, 30, 34, 56, 72, 81, 85. R.-knál a jellemző tagadást látjuk világos törekvéssel arra, hogy mindent, lényegtelen dolgokat is tagadjon. Só (60.), vér (77.) és varrni (97.) hívószók igen enyhe zavarokat okoznak, viszont a következő, közömbösnek vélt hívószók erős komplexumtüneteket mutatnak:

19. R. tinta, — 15. (ismétli a szót) még sohase, toll. Analysis: tinta, toll, a tollal ir az ember, nekem itt alá kellett írnom,

itt, a bíróságnál, én még sohase voltam a bíróságnál, ezelőtt nem cselekedtem semmi rosszat.

36. R. *játszani* — 11, *nem játszani, nem* (sírni kezd). Analysis: a gyermek játszik, a gyermek játszani fog, az én gyermekem az él, csak szánakozom a gyermekek, csak azért tettem, hogy a gyermeknek jó sora legyen. (Aztán elmeséli, hogy gyermeke apjától igen kevés tartásdíjat kap és félt, hogy két gyermeket nem tud eltartani.)

44. R. *buta* — 21, *nem olyan buta, nem*. Analysis: máskülönben nem vagyok olyan buta, de akkor, a mikor ezt csináltam, buta voltam, inkább két gyermek:

53. R. *éhség* — 19, *meghalni, nem*. Analysis: először azt hittem, a legjobb volna nem enni semmit, hogy meghaljak, aztán eszembe jutott a gyermekem, szegény, csak ha ő nem volna, akkor tehetném azt meg.

96. R. *aludni* — 25, *nem, nem*. Analysis: nem tudok aludni, nem, sohase teszek többet ilyent.

Föltűnök az ellenőrző asszociációi. Az első zavart a 13. R.-nál látjuk: *reménység*. A reakciós idő itt feltűnően hosszú (15 = 3"); a teljesen szokatlan és értelmetlen reakcióra, a *reménység jőjön*, jellemző már, hogy több szót használ. A 17. R. *gyermek* — 6, *dajka, rossz, helytelen reprodukciót mutat, s az asszociáció is föltűnő egy anyánál, a kinek legkisebb gyermeke 5 éves. Még feltűnőbbek a következők: (21. R.) elhajtani* — 14, *abbahagyni az elhajtást, és (34. R.) rosszul lét* — 14 *az ember rosszul lesz, rosszul érzi magát*. Az utóbbi reakció után, a mely engem rögtön a terhességben előforduló rosszul létre emlékeztetett, azt mondtam az ellenőrzőnek, hogy vagy teherben van, vagy terhességtől fél. Ő azt felelte, hogy nem tudja biztosan, mert az utolsó menstruációja kimaradt. Öszintén bevallja, hogy ez neki fölötte kellemetlen volna s hogy sokat foglalkozott a mesterséges abortus gondolatával. Itt tehát az ellenőrzőnél egy nyilvánvaló terhességi komplexum van, a mely a kísérlében világosan kifejezést nyer. Valamennyi hívószó, a mely a terhességre s az *elhajtás* egyszerű tényére vonatkozik, komplexumtüneteket mutat. Igen érdekes az 51. R. analysis: *szurni* — 18, *almát akartam mondani, nyárs*. Az analysisnél a

következőket mondja: «szurni, most mindig az elhajtásra kell gondolnom, az ember megszurja a méhet, a magzat meg lesz szurva, a magzat elmegy, a *magzat-ról (die Frucht)* alma is juthat az ember eszébe». Az *alma* szó tehát takarószóul szolgál egy egész csomó, a komplexumból vett indulattelt képzetre. A többi kritikus hívószók, a melyek a tényállás jellemző mellékkörülményeire vonatkoznak, az ellenőrzőnél teljesen közömbös hatásuak.

Ezt a kísérletet még néhány asszonyval végeztük és arra az eredményre jutottunk, hogy *remény* és *elhajtani* a legtöbbször kritikus hívószóképen hat. Az eset mutatja, hogy a kritikus hívószók megválasztásánál igen óvatosnak kell lenni s minthogy nem lehet teljességgel elkerülni, hogy olyanok is legyenek köztük, a melyek brutálisan a tényállásra emlékeztetnek, az ezeket követő komplexumtüneteknek értéke az eset megítélésében jóval csekélyebb, mint azoké, a melyek a mellékkörülményekre vonatkozó hívószókra állnak be. Mindamelllett éppen ennek a kísérletnek megvan a jelentősége. Az ellenőrzőt ebben az esetben úgy foghatjuk fel, mint olyat, a kinek az esetről tudomása van, vagy ha úgy tetszik, a ki nem valóságban, hanem morálisan bűnrészes, és látjuk, hogy a tett valóságos elkövetése esetén a tett körülményei, a velejáró élmények, a tényállás miliője — a mi esetünkben *Müller* és *varrni*, a kísérlet egész jellegét megváltoztatják és abban erősen kidomborodnak.

A statisztika eredménye a következő:

		1. A reakziós idők tartama:.	
		tettes	ellenőrző
Indifferens hívószók	számtani középárayosa	2.3''	1.5''
Kritikus	„ „ „	4.8''	1.9''
Kritikus utáni	„ „ „	2.8''	1.4''

2. Hiányos reprodukciók:

A hiányos reprodukciók összege	--- --- --- ---	36%	16%
Ebből esik			
Kritikus és kritikus utáni hívószókra	--- ---	72.2%	50%
Indifferens hívószókra	--- --- --- ---	27.8%	50%

A mint látjuk, ennek az esetnek a sajátosságai a statisztikában is meglátszanak, mert a kritikus reakciók szám-

tani közeparányosa az ellenőrzőnél is 0.4"-el nagyobb. Ez a különbség azonban a tettesnél különösen, föltűnően nagy. A hiányos reprodukciók a tettesnél jellemzőek, az ellenőrzőnél azonban, mindamellet, hogy az ő terhességi komplexuma találkozik a tényállás komplexumával, eloszlának a többi között, a mi a hiányos reprodukcióknak komplexumjelképen való különös jelentősége ellen bizonyítana.

IV. Kísérlet.

Tényállás: Több jóhírnevű egyén feljelentést tett a rendőrségnél, hogy őket egy idő óta valaki névtelen levelekben alávaló módon sérteti. A levelek mind egy kéztől eredtek és úgyszólván szószerint majdnem ugyanazon, alig reprodukálható tartalommal bírtak. A levelek mintaképeül szolgálhat — szabad fordításban — a következő: «Te szép kurafi! Bocsásd le gyorsan a fiúcska nadrágját és üsd, míg büzlik az izzadságtól és a természeted elfolyik. Te nagy disznó, csak henczegésből teszed ezt, jobb volna, ha többet adnál nekik enni, hisz oly soványak és nyomorultak. Szégyeld magad, jó szülők jó szóval és szeretettel nevelik gyermekeiket és nem veréssel, de feleségednek nincs ideje, mert egész nap férfiak után néz. Alávaló banda, nem nevelésből ütöttétek a gyermekeket, hanem azért, hogy gyönyörködjete a meztelen alfele vonaglásában, hogy nemző szerveiteket izgassátok és alaposan disznólkodhassatok. Alávaló, büdös, gaz szülők, csak egyszer üssetek még, majd akkor én foglak vezetni, stb.» Ilyen leveleket olyanok is kaptak, kiknek egyáltalán nem is volt gyermekük. A gyanu egy idősebb emberre irányult, a ki egy este azt kérdezte egy asszonytól, hogy milyen gyermek az, mely úgy kiabál. ezt valaki biztosan pinczébe zárta és úgy veri. A rendőség előállítja ezen egyént S. házaló személyében, ki bevallja, hogy ő kérdezősködött a pinczébe zárt, kiabáló gyermek után, de tagadja a levélírást. Íráspróba után ezt is bevallja. A vizsgálóbíró az eset átutalásánál azon véleményének adott kifejezést, hogy itt sadismus egy alakja forog fenn, olyképen, hogy a durvaságok leírása az illetőnek szexuális kielégítést okozhat. A kísérletet ez irányban folytattuk, a következő kritikus hívó szavakkal: *írni (schreiben), gyermek (Kind), pincze (Keller), fiú (Knabe), sovány (mager), nyomorult (elend), nadrág (Hose), hátul (hinten), ütni (schlagen), izzadni (schwitzen), korbácsolni (peitschen), szúrni (stechen), fojtani (würgen), vér (Blut), kiáltani (schreien) meztelen (nackt), mozogni (bewegen), vonaglani (zucken), gyönyörködni (a német kétértelmű weiden), izgatni (reizen), élvezni (geniessen), szár, rész (a német Stengel és Theil, mely tapasztalat szerint rendszerint a penis és a nemzőrész képzeteit keltik, a Svájcban annak népszerű kifejezései is), továbbá büzleni (stinken), disznó (Schwein), bak (Saubock). Ellenőrző kísérleti személynek egy józan gondolkozásu egyént vettünk, kinek nemi élete normálisnak volt tekinthető.*

Kisérlet.

Tettes				Ellenőrző		
hivószó	idő	reakció	reprodukción	idő	reakció	reprodukción
4. schreiben	14	Grüninger	Feder	6	rasch	mit Tinte
7. Kind	55	es fällt mir nicht ein, der Kopf tut mir weh.	Schuhe	5	kleines	nung
11. Keller	52	Hut	Haus	9	Lokal	gross
12. kaufen	9	Boden	Apfel	7	irgend was	einen Ge- gentand
14. Knabe	16	Kinder	Mädchen	7	junger	
15. gut	47	blau	schlecht	7	Eigenschaft	kann mich nicht er- innern zum Essen
16. Tafel	26	Lampe	Griffel	4	schwarz	
18. mager	23	fett		6	Mensch	
19. Zeitung	19	Druckerei	Papier	8	ungarische	
20. kochen	9	backen	Suppe	10	Fleisch	
22. elend	70	Portemonnaie	Not	6	grosses	
23. Stuhl	11	Tisch	Bank	6	hart	
24. schwim- men	25	Kleider	Wasser	7	rasch	
26. Hose	22	Gilet	ausziehen	6	lang	
27. Brot	35	Kaffee	Wein	6	weiss	
30. häuten	38	Strümpfe	weiss ich nicht unmöglich, da können sie machen, was sie wollen	6	Zeitwort eigentlich nicht	
31. schlagen	32	weinen	schreien	11	jemand	
32. singen	55	jauchzen		6	schön	laut
35. schwitzen	34	Feuer	kalt	5	starck	
39. peitschen	36	schlagen	schreien	7	ein Pferd	
40. reiten	50	Ross	Boden	7	ein Ross	
46. würgen	19	schlagen	schreien	6	jemand	
47. Glas	19	Holz	Fenster	6	aus Glas	
48. gehen	41	sitzen	Schuhe	7	auf der Strasse	
49. Bauch	13	Beine	Fuss	11	gedruckt	
50. Blut	25	Hochzeit	Wasser, dieses Wort habe ich das erstmal nicht gehört	6	rot	
54. schreien	29	schlagen		6	stark	
55. Fuss	25	Kopf	Beine	6	des Menschen	
56. Sofa	21	Stube	Zimmer	7	ist rot	
59. nackt	26	Fuss	Schuhe	11	ist der Mensch	
60. Flasche	10	Hand	Wein	6	mit Wein	
61. Ring	12	Finger	Brosche	7	aus Gold	
62. still	40	ich weiss nicht, was ich sagen soll	schlagen	8	ist in der Nacht	

T e t t e s				Ellenbrzó		
hivószó	idő	reakció	reprodukción	idő	reakció	reprodukción
65. <i>bewegen</i>	24	<i>rühren</i>	<i>schreien</i>	6	<i>die Menschen</i>	<i>jemand</i>
66. <i>gross</i>	15	<i>dick</i>	<i>klein</i>	6	<i>der Tisch</i>	Eigen- schafts- wort
69. <i>zucken</i>	26	<i>krümmen</i>	<i>stille sein</i>	14	<i>der Arm</i>	
73. <i>weiden</i>	32	<i>Knabe</i>	<i>Kühe</i>	6	<i>eine Kuh</i>	
74. <i>wild</i>	26	<i>Mädchen</i>	<i>zahn</i>	6	<i>das Tier</i>	der Hund
77. <i>reizen</i>	50	<i>Schuhe</i>		6	<i>jemand</i>	
80. <i>geniessen</i>	29	<i>trinken</i>		9	<i>etwas Gutes</i>	
81. <i>Strasse</i>	20	<i>Boden</i>	<i>Matte</i>	7	<i>breit</i>	
82. <i>Ziege</i>	20	<i>Kühe</i>	<i>Kalb</i>	9	<i>weiss</i>	
84. <i>Stengel</i>	29	<i>Blatt</i>	<i>Blume</i>	8	<i>des Apfels</i>	
85. <i>Storch</i>	25	<i>Schwan</i>	<i>Ente</i>	16	<i>ziehend</i>	
87. <i>Teil</i>	26	<i>ein Viertel</i>	<i>ein Zweitel</i>	11	<i>des Apfels</i>	
90. <i>stinken</i>	32	<i>Abtritt</i>		7	<i>stark</i>	
91. <i>Türe</i>	17	<i>Haus</i>	<i>Zimmer</i>	7	<i>zweiflüglig</i>	
92. <i>Hammer</i>	25	<i>Nagel</i>	<i>schlagen</i>	8	<i>aus Eisen</i>	
94. <i>Schwein</i>	33	<i>Kalb</i>		9	<i>altes</i>	<i>grosses</i>
95. <i>Trommel</i>	32	<i>Flöte</i>	<i>Trompete</i>	12	<i>Soldaten</i>	
97. <i>Bock</i>	30	<i>Haus</i>	<i>Matte</i>	8	<i>gefleckter</i>	
98. <i>Ofen</i>	25	<i>Kohlen</i>		6	<i>heiss</i>	

A kísérletnél első sorban feltűnik a hosszú reakciós idő. Az összes asszociációk reakciós időtartamának középszáma 4'', mely körülmény magában véve is azt a gyanút kelti, hogy ez esetben szellemileg nem ép egyénnel van dolgunk. Ezt megerősítette a reakciók tartalma és még jobban az ezekhez fűződő analysis. Hogy ezen esettel röviden tisztába jöjjünk, elégséges a *gyermek* szóhoz fűződő asszociációnak és annak analysisének közlése.

A «*gyermek*» szóra a reakciós időtartam felszáll 55 = 11''-re és ezen idő után is csak azt mondja a tettes «*nem jut eszembe semmi, fáj a fejem*»; a reprodukciónál a tartalmilag feltűnő szó «*czipőt*» ejti ki. Az analysis a következő: «*gyermek, czipő, gyermekeknek szükségük van czipőre és ruhára, a gyermekeket úgy verték, hogy gyalázat, az összes szomszédok ostorral verik gyermekeiket, a szülők mulatnak rajta, nevetnek, ölelkeznek, disznólkodnak, ha nem is láttam, de biztosan tudom. Istenfélő ember vagyok, nem nézhetem, hogy a gyermekeket ütik, ez felizgat. Néhány nap előtt az utcán hallottam, mikor egy villamos kalauz társainak mondta: «Ma ugy megvertem a fiamat, hogy végbele ujjnyi hosszúságra*

kilógott az ülepéből». Ez gyalázat, a gyermekek egész éjszaka kiabálnak, mert verik és kinozzák őket.» Arra a kérdésre, vajjon ez nem izgatja-e őt nemileg, a tettesnél erős motorikus izgalom fejlődik, fel és alá szalad a szobában, kezével hadonász és azt mondja: «Kikérem magamnak ezen kérdést, a gyermekek szüleit izgatja ez, ugy, hogy természetük elfolyik, de nem engem, azért irtam a leveleket, hogy figyelmeztessem és visszatartsam őket, mindig nagyon sajnáltam, ha megirtam egy levelet, de ha hallottam a kiabálást, nem tehettem máskép.» A tettes erre oly gyorsan beszél, hogy beszédjét követni lehetetlen, beszédjében minduntalan e szavak: *gyermek, czipő, ütni, kiáltani*, ismétlődnek. Azon kérdésre, miért nem hallják mások is a kiabálást, azt válaszolja, hogy azok mindnyájan ütik gyermekeiket és egymást el nem árulják; szomszédjain kívül a város egyéb részein is észrevette, hogy ütik a gyermekeket. Egyszer az utcáról hallotta, mikor valaki egy padlásszobában gyermekét reggeli 8—10 óráig szüntelenül verte. Nem láthatta a dolgot, de tisztán hallotta. «Gyermekkoromban», úgymond, «én is sok verést kaptam meztelen-ülepemre, ezt az ember egész életében el nem felejtí.» Beismeri, hogy örül, ha szép czipőt lát, de tagadja, hogy ez őt izgatná, csak folyton látja, hogy ütik a gyermekeket és hogy a mellett lábaik a czipőkkel fel és alá mozognak. Ugyanezen és ehhez hasonló dolgok megismétlődnek minden kritikus asszociáció elemzésénél.

A kísérleti egyén ezek szerint dementia præcoxban szenved és a vizsgáló bíró ezen véleményünk alapján a további eljárást beszüntette. Közelfekvő a gondolat, hogy a gyermekkorban kapott ütések az alfelére, melyek egyes egyéneknél állítólag szexuális kényeztetet keltenek, ezen amúgy is súlyosan degenerált egyénnél mint szexuális psychotrauma hatottak és ezen sadistikus, czipőfetisiztikus és más szexuális téveszmékkel járó dementia præcoxnál mint kórtani momentum szerepelhetnek.

A kísérlet tehát hiven visszatükrözi a tényállást, ez esetben a fennálló elmebaj téveszméinek jelenlétét és irányát. Kiriyó ez a (50. R.) *vér* hívásánál, melyre a beteg 25 = 5'' után *nászsza*l felel, mi magában véve — *sit venia verbo* — sadistikus

programmszámba megy. Ezen szó reprodukciójánál az eltolás (Verdrängung) tendenciája nagy mértékben észlelhető, a tettes ugyanis a reprodukciónál «víz»-zel válaszol és erősen állítja, hogy első alkalommal a vér szót nem hallotta volna. Hasonlóan önárulást jelent a 77. R. *izgatni* — 50. *czipő*. Még drasztikusabban hat azon körülmény, hogy az ellenőrzőnél a kritikus és indifferens asszociációknál egyáltalában véve semmiféle különbség sem észlelhető. A kísérlet statisztikája a következő:

1. A reakciós idő tartama:

	<i>tettes</i>	<i>ellenőrző</i>
Indifferens hívó szók számtani középárayosa	3.5''	1.4''
Kritikus " " " " "	6.3''	1.4''
Kritikus utáni " " " " "	4.4''	1.4''

2. Hiányos reprodukciók:

A hiányos reprodukciók összege	61%	16%
Ezek közül esik		
Kritikus és kritikus utáni hívószókra	55.7%	56.2%
Indifferens hívószókra	44.3%	43.8%

Míg a reakciós időbeli különbségek a tettesnél és az ellenőrzőnél szembetűnőek, a helytelen reprodukciók arányszáma ez esetben sem bír diagnosztikai értékkel.

Mindeddig csupán oly tettesekről volt szó, kik a kísérletezés idejében már vallottak volt. Mindennek daczára láttuk, hogy a kiválasztott hívószók erősen indulattelt komplexumot érintettek és hogy a komplexum tagadásának vagy legalább eltolásának tendenciája sok esetben fennállt és a kísérletben visszatükröződött. Lássuk tehát, hogy alakulnak a viszonyok, ha oly gyanúsítottakról van szó, kik az inkriminált tényállást tagadják, vagy tényleg el nem követték.

V. Kísérlet.

Tényállás: A «rózsához» címzett vendégfogadó egyik szobájából ellopták F. vasesztergályos óráját lánczczal és pénztárczáját 14 frankkal. Mindezen tárgyak a vasesztergályos szobájában egy széken feküdtek, az óra a mellényzsebében; ugyanakkor egy házalónak néhány frankját is ellopták. A gyanu J. lakatoslegényre esik, ki a kérdéses időben a házalóval egy szobában lakott és kit a szobaleány éjszaka a folyosón a kérdéses szobaaajtó előtt talált. J. bevallja ezen lopást és

elmondja, hogy a tárgyakat szobájában az éjjeli szekrény alatt elrejtette. Azonban J.-re azon gyanu is háramlik, hogy a «venyigé»-hez címzett szállodában elloptá U. nevű munkásnak 20 frankját. U. este lefekvés előtt nadrágját és mellényét a falra akasztotta, reggel ezen öltönydarabok a földön heverték, 4 darab 5 frankos és egy sárga borítékban lévő bérbárca (Zahltagszettel) hiányoztak. Kiderül, hogy J. a kérdéses időben a mellette való szobában lakott. Mindkét szoba ablaka a háztetőre nyílt és ezen az uton nem lett volna nehéz egyik szobából a másikba jutni. J. másnap korán reggel távozott a fogadóból, miután előbb szobatársát, egy mechanikust, felszólítja, hogy cserélje ki sipkáját az ő szalmakalapja ellenében, mit ez megtagadott. J. beismeri, hogy a kérdéses éjszakán a venyigében lakott, de tagadja a lopást. A büntett részleteit nem adják tudomására. Ezen tényállásból vettük a következő kritikus hívószókat: szálloda (Gasthof), rózsza (Rose), lopni (stehlen), leány (Mädchen), folyosó (Hausflur), vasasztergályos (Eisendreher), ajtó (Thüre), szék (Stuhl), mellény (Weste), óra (Uhr), láncz (Kette), tárcza (Börse), pénz (Geld), házaló (Hausirer), éjjeli szekrény (Nachtisch), elrejtteni (verstecken), venyige (Rebstock), ablak (Fenster), háztető (Dach), belépni (einsteigen), nadrág (Hose), fal (Wand), bérbárca (Zahltagszettel), sárga (gelb), mechanikus (Mechaniker), szalmakalap (Strohhut), cserélni (tauschen). Ezen hívószók között az elsők a bevallott, az utolsók (venyige, ablak, háztető, belépni, nadrág, fal, bérbárca, sárga, mechanikus, szalmakalap, cserélni) a be nem vallott büntetetre vonatkoznak, csak e három hívószó, lopni, mellény, pénz közös.

K i s é r l e t.

G y a n u s i t o t t				Ellenőrző		
hívószó	idő	reakció	reprodukción	idő	reakció	reprodukción
4. Gasthof	17	Berlin	in der Stadt	11	Mann	gehen
5. Tisch	7	Stube	ist rund	8	sitzen	
6. stehen	34	Kapelle		9	ich	
7. Schiff	19	auf dem Wasser	auf dem Meer	11	Wasser	Meer
8. Rose	10	Garten	ist rot	8	Mädchen	
9. Kasten	16	grün		8	Schlüssel	
12. Mädchen	10	schön		24	Ilonka	
14. gut	39	(greift zum Kopf) ach! die Mutter	sind viele Menschen	9	SZEMER	
15. Hausflur	12	öde		17	Franziskanerplatz	
16. tanzen	16	im Gasthaus	tut man oft	35	ZIEGLER	
17. See	14	grün		14	Unterach	Wasser
18. Eisen-dreher	13	schwarz	in der Werkstatt	10	Arbeiter	
19. Zeitung	18	hübsch	liest man viel	18	Matin	
21. stehlen	13	verboten		9	Dieb	

G y a n u s i t o t t				Ellenörzö		
hivószó	idő	reakció	reprodukción	idő	reakció	reprodukción
25. Türe	7	offen		9	brechen	
28. Stuhl	15	zerbrochen		11	sitzen	
31. Weste	20	(zeigt auf die W.-Tasche) offen		11	tragen	
35. Uhr	16	gut	zerbrochen	7	Stuhl	
36. spielen	21	im Garten	Kinder	11	ich	
37. Salz	15	Bergwerk		13	Russen	
38. Kette	11	lang		9	Uhr	
39. Heft	13	voll	offen	9	Messer	
40. reiten	7	schnell	sehr viel	8	Pferd	ich
41. Börse	40	lang		6	spielen	
42. dumm	31	Menschen	viele Menschen	9	ich	
44. Hausierer	16	alt		11	Jude	
47. Geld	12	rund		11	geben	
48. gehen	14	schnell	nicht gut	23	weggehen	
51. Nachttisch	16	umgefallen		14	schlafen	zu Bette gehen
52. Bank	18	lang		11	stehlen	
54. verstecken	32	manchmal		17	Pferd	
58. Rebstock	14	wird be- schnitten		10	essen	
61. Fenster	10	hoch	ist offen	9	springen	
64. Dach	17	ist hoch		7	schützen	schirmen
66. gross	22	die Kirche	sind viele Menschen	8	klein	
68. einsteigen	15	zum Fenster		9	Waggon	
72. Hose	15	gut gemacht		7	tragen	
73. Ofen	14	aus Eisen	zerbrochen	6	brennen	
74. wild	15	der Elefant		7	essen	
75. Wand	10	ist weiss		16	hinaufkraweln	
78. Zuhltags- zettel	37	klein		14	Kellner	
79. Familie	14	gross		14	Frau	
82. gelb	20	Wand		12	Kanarienvogel	
83. Bruder	37	ist gross		8	Adolf	
84. fahren	22	auf der Bahn		12	Amerika	ich weg;
87. Mecha- niker	30	wird gesucht	in der Werk- stätte	9	Arbeiter	
92. Strohhut	12	zerrissen		11	Sophie	
93. Heu	17	duftet		7	Stroh	
95. tauschen	13	mit Kleider	Schuhe	12	Ware	
96. schlafen	9	nicht gut	im Bett	9	Bett	

A valószínű középítő a gyanúsítottnál $12 = 2.4''$, az ellenőrzőnél $9 = 1.8''$.

A bevallott tényállásra vonatkozó hívószókra a legtöbb esetben (4, 8, 15, 18, 21, 28, 31, 35, 38, 41, 44, 47, 51, 54. R.-ök) komplexumtünetek lépnek fel. Ezek közül érdekes a 4. R. (szálloda — 17, *Berlin, a városban*) következő analysise: «Berlin, a városban, híres, megfordul sok ember, a vendéglőben találkozni lehet, jó italok, szálloda Luzernben, szálloda a rózsához, mindjárt erre a szállodára gondoltam, de sok szó jut az ember eszébe és ezt a szót nem tudtam megragadni.» Az indulattelt képzet eltolásával állunk szemben, mi azonban a kísérleti személy öntudatára nem jut. Ugyanezen reakció az ellenőrzőnél is mutat meghosszabbított reakciós időt és helytelen reprodukciót. A 6. R. *állni*, — 34 *kápolna* feltűnően meghosszabbított reakciós időt mutat. Az analysisnél azonnal megemlíti a gy., hogy gyermekkorában sokat kellett a kápolnában állnia, mi reá nézve kellemetlen volt. A 12. R. a gy.-nál kritikusan nem hatott, mi alárendelt jelentőségű, ellenben az ellenőrzőnél feltűnően meghosszabbított reakciós időt mutat, ki bevallja, hogy ez nála szexuális komplexumot érintett, melynek az Ilonka névvel kifejezést is ad. Feltűnő a 14. R. *jó* — 39, (*fejéhez nyúl*) *anyám is, sok ember*. Az analysisnél a gy. mondja, hogy azonnal az evés jutott eszébe, mit azonban nem akart kiejteni, azután eszébe jutott anyja, kinél mindig jól evett. A 15, 18, 28, 31, 35, 44, 47, 51. és 54. R.-k nemcsak a gy.-nál, hanem az ellenőrzőnél is komplexumtüneteket váltanak ki, mi arra enged következtetni, hogy ezen kritikus szavak indifferens személyekre is részben nem teljesen közömbösek, mint *leány*, *pénz*, *lopni*, *elrejtteni*, részben pedig szokatlanok, mint *folyosó*, *vasesztergályos*, *házasló*, *éjjeli szekrény*, tehát nem indifferensek. Megemlítendő, hogy ezek közül egyesek értelmetlen asszociációkhoz vezettek, így a 18. R. *vasesztergályos* — 13, *fekete*, *a műhelyben* és a reá következő reakció (19) *ujság*, — 18 *csinos*, *sokat olvassák*, vagy (41) *tárcza* — 40, *hosszú*. Érdekes továbbá a gy.-nál az 51. R. *éjjeli szekrény* — 16 *feldőlt*. Az analysisban a gy. azonnal mondja: «az eltulajdonított lánczot és tárczát az éjjeli szekrény alá

tettem, mire ez feldőlt.» Az 54. R. *elrejtteni* — 32 néha pedig a komplexumot tartalmilag elárulja.

A tagadott tényállásra vonatkozó összes R-k — egy kivétellel — valamennyien komplexumtüneteket mutatnak: 58. R. *venyige* — 14, *nyesegetik*. Az analysis a következő: «A venyigét nyesegetik, apám nyesegette a venyigéket, jó gyümölcsöt terem, gyermekkoromban kiteptem egy venyigét, apám megvert (hallgat)». Mi jut még eszébe? «Semmi». Ez a szó venyige, bir-e különös jelentőséggel önre nézve? «Nem, nem tudom, (soká hallgat), igen, a periratokban van szó egy a venyigéhez címzett szállodáról, hol több ízben éjjeleztem, ott lopás történt, de nem én követtem el».

A gy.-nak ezen magaviselete nagyon jellemző, mert míg a bevallott tényállás komplexumához tartozó analysisnél azonnal beszél a tényállásról, addig a tagadott tényállásra vonatkozó képzetait elterelni igyekszik, bár ismeri a tényállást és ártatlanságának esetében nem volna oka ezen asszociációt a tényállás komplexumából elterelni. Ezen viselkedése az összes kritikus hívószóknál ismétlődik, a reakciós idő hosszabb a rendesnél, a reprodukció rendszerint hiányos, a perseveráció tünetei is észlelhetők, az analysisnél pedig ezentul óvatos és mindig csak annál marad, hogy abszolúte nem jut eszébe semmi. De tartalmilag rendkívül fontos és az egész kísérlet fordulópontja a következő reakció, melyet jellegzetességénél fogva az eredeti német nyelven közöljük:

einsteigen — 15 *zum Fenster*.

Ha tekintetbe vesszük, hogy a lopást a legnagyobb valószínűség szerint úgy követte el, hogy a háztetőről az ablakon át a szobába lépett, akkor ez az asszociáció vallomás, jobban mondva önárulásnak tekinthető. Érdekes az asszociáció analysise: «*einsteigen, in die Bahn* (hosszu hallgatás) es fällt mir nicht ein, absolut garnichts. (Ujabb hosszú hallgatás.) Nein, es fällt mir nichts ein». «Sind Sie nie in ein Fenster eingestiegen?» «Nein — äch ich habe auf einsteigen Fenster gesagt: aber ich bin nirgends eingestiegen, nein, ja jetzt erinnere ich mich, in Strassburg, mit meinem Zimmergenossen, weil wir keinen Thorschlüssel hatten.» A gyanúsított mindjobban zavarodik és végre azon kérdésre, elkövette-e a lopást

a venyige szállóban, azt válaszolja: «Vielleicht, ich stehle nur, wenn ich betrunken bin, und dann erinnere ich mich nicht.»

Ezen eredményt az illetékes vizsgálóbíróval közöltük, a ki nem kételkedik benne, hogy a gy. ezek után vele szemben is vallani fog.

A kísérlet statisztikája a következő:

1. A reakciós idő tartama:		teltes	ellenőrző
Indifferens hívószók számtani középáránya		2.3''	1.9''
Kritikus " " " "		3.5''	2.2''
Kritikus utáni " " " "		2.7''	2.0''
2. Hiányos reprodukciók:			
A hiányos reprodukciók összege	--- --	27%	12%
Ebből esik			
Kritikus és kritikus utáni hívószókra	--- --	51.5%	41.6%
Indifferens " " " "	--- --	48.5%	58.4%

Azt kell mondanunk, hogy ezen kísérlet pozitív eredménnyel végződött. Ugy a bevallott, mint a letagadott komplexum a kísérletben visszatükröződött, de a vádlott pszichológiai viselkedése a két komplexumnál különböző volt és a kritikus esetekben oly képzetek eltereltettek, melyek a tényállás komplexumához tartoznak ugyan, de melyeknek nyilvánítása nem birt volna áruló értékkel. Láttunk végül önárulást, mely vallomással végződött. Az eredménynek kétségtelenül nagy fontosságát csak azon körülmény rontja le némileg, hogy a kritikus hívó szók reakciós időtartama az ellenőrzőnél szintén hosszabbak, ha csak kisebb mértékben is. Ezen utóbbi körülmény kétszeres óvatosságra int a kísérletek értékelésében és azt mutatja, hogy egyes kedvező esetek kivételével még messze vagyunk attól, hogy a kísérlet segítségével valakinék a bűnösségét úgyszólván schematikusan kiszámíthassuk.

VI. Kísérlet.

Ezen esetben betöréses lopásról volt szó, melyben a gyanúsított beismerte bűnrészességét, a mennyiben elismerte, hogy ő volt az értelmi szerzője a büntettnek, annak elkövetése alatt a ház előtt vigyázott és a zsákmányban is osztozko-

dott, de magát a büntettet szerinte más, fel nem található személy követte el. Miután a kísérlet igen hasonlít az előbbi (V.) kísérlethez és új szempontokat napfényre alig hoz, annak részletes közlésétől elállunk, annál is inkább, mert a kísérlet arra nézve, hogy a gy. követte el egyedül a büntényt, nem hozott sokkal több bizonyítékot, mint a mennyit maga a tényállás felvétele is kiderített. A kísérlet statisztikája a következő:

1. A reakciós idő tartama:

	<i>telles</i>	<i>ellenőrző</i>
Indifferens hívó szók számtani középarányosa	2.5''	1.7''
Kritikus " " " "	4.3''	1.7''
Kritikus utáni " " " "	4.0''	1.6''

2. Hiányos reprodukciók:

A hiányos reprodukciók összege	36.5%	24.1%
Ebből esik		
Kritikus és kritikus utáni hívószókra	82.8%	60%
Indifferens " " " "	17.7%	40%

VII. Kísérlet.

Tényállás: Sch. szállótulajdonos följelentést tett, hogy G. konyha-leány valószínűleg elhajtotta méhmagzatát. A mosókonyhában foglalatostkodó mosónő ott reggel egy fœtust talált s ezt rögtön jelentette a szállótulajdonosnak. Aztán megkérdezte az ágybanfekvő G.-t, hogy mi történt és elmondta neki, hogy a mosókonyhában egy gyermeket talált, a mire az ijedten kérte, hogy dobja azt a tűzbe. G.-t a rendőrség be-szállította a női klinikára; a holmija között 2 üveg Hoffmann-csöppet, egy skatulya pilulát és egy receptet találtak.

A gyanúsított beismeri, hogy két hónapig teherben volt egy hentes-től, a kitől már van egy gyermeke. Már hosszabb ideje rosszul érezte magát s a szakácsné tanácsára Sp. orvoshoz ment s attól receptet kapott pilulákra. Szeptember 24-én nagyon rosszul érezte magát, úgy, hogy öt órakor az ágyba kellett feküdnie; hat órakor aztán elment a magzat. Tagadja a terhére rótt bűncselekményt, azt mondja, hogy csak egyszerű volt Sp. orvosnál, a ki csak külsőleg vizsgálta meg s pilulákat adott neki; azt is tagadja, hogy a mosónőnek azt mondta, hogy dobja a magzatot a tűzbe.

A G.-nél talált recept szeptember 24-én kelt, dr. Kamm* aláírásával. Kitént, hogy dr. Sp. szept. 22-én nem volt Zürichben, helyettese dr. A. volt. Dr. Kamm a *Gemüsebrücke*-n lakik, ugyanabban a házban van a Hörnle-féle* nagy áruház.

* A nevek nem az igaziak, hanem alkalmas nevekkel vannak helyettesítve.

Ebben az esetben magzatelhajtásról van szó, a mit a gyanúsított tagad. Itt is két irányban kell eljárunk, mert föltehetjük, hogy a terhesség s az abortus már magában, akár mesterséges, akár nem, mindenesetre nagy emotivitást, ingerlékenységet hagy maga után s hogy az erre vonatkozó hívószókat minden esetben erős indulat fogja kísélni. A gy. nem tagadja sem a terhességet, sem az abortust, csak a magzatelhajtást és világos, hogy az eset megítélésében első-sorban azokat a hívószókat és reakciókat kell számbavennünk, a melyek az elhajtásra vonatkoznak. A terhességi komplexumból származó többi hívószóknak csak másodrendű jelentőségük van.

Ellenőrzőnek igen értelmes, szabadon gondolkodó leány szolgált, a ki a szexuális kérdést jól ismeri és a kiről föltehető, hogy az abortusra vonatkozó hívószók nem lesznek rá különösebb indulateltő hatással. Hívószók: *hentes (Metzger), reménység (Hoffnung), fizetni (zahlen), gyermek (Kind), fájdalom (Schmerz), vér (Blut), fekvődni (liegen), mosónő (Wäscherin), megijedni (erschrecken), tűz (Feuer), dobni (werfen), szakácsné (Köchin), tanácsolni (rathen), elhajtani (abtreiben), recept, orvos (Arzt), pénz (Geld), híd (Brücke), főzelék (Gemüse), fésű (Kamm), Hörnle, megvizsgálni (untersuchen), bevenni (einnehmen), szúrni, (stechen).*

K i s é r l e t.

T e t t e s				Ellenőrző		
hívószó	idő	reakció	reprodukción	idő	reakció	reprodukción
1. Kopf	9	schwarz		13	Gehirn	
2. grün	15	blau		16	hellblau	
3. Wasser	9	schwimmen		10	Sonne	nass
4. Tafel	24	schwarz		19	Speise	
5. Metzger	35	nein (lacht verschämt)		14	Kühe	
6. stehen	12	sitzen	gehen	11	liegen	
7. Schiff	10	fahren		9	Luftballon	
8. Kasten	15	Holz		8	Wäsche	
9. Hoffnung	44	nein	grün	9	Segen	
10. glatt	13	Eis	Stein	13	stolperig	
11. Tisch	10	rund		16	wir hatten schon einmal Tisch	Füsse
12. Stadt	11	klein		9	Dörfchen	
13. zahlen	28	gross	wenig	13	unendlich	
14. gut	20	lang	schön	13	bös	
15. Stuhl	12	Holz	lang	11	Fauteuil	
16. tanzen	22	Tanz		11	Unruhe	singen
17. Kind	12	klein		13	Mutterfreude	

T e t t e s				Ellenőrző		
hivószó	idő	reakció	reprodukción	idő	reakció	reprodukción
18. See	23	gross		11	Elektrizität	blicken
19. schreiben	9	schön		11	denken	
20. kochen	6	gut		13	Salz	
21. Schmerz	54	(lacht) <i>ich weiss nicht was ich antworten kann</i>	keine	25	<i>angenehm</i>	
22. Tinte	7	schwarz		9	Feder	Papier
23. gelb	10	rot	blau	9	grün	blau
24. schwimmen	11	am Wasser schwimmen		13	Mut	
25. <i>liegen</i>	15	<i>gut</i>		14	<i>träumen</i>	
26. blau	20	weiss		8	Himmel	
27. Brot	16	weiss		18	notwendig	
28. süss	16	bitter		9	Liebe	
29. Blut	9	rot		8	<i>Leben</i>	
30. reich	12	arm		19	im Grunde genommen arm	
31. Baum	12	dick		11	niederreißen	
32. singen	6	schön		6	tanzen	
33. <i>Wäscherin</i>	20	<i>gut</i>		14	<i>Weisswäsche</i>	
34. Salz	8	grob		6	Brot	Köchin
35. Berg	7	hoch		8	steigen	
36. spielen	10	Kinder		11	singen	
37. <i>erschrecken</i>	22	<i>Tod</i> (lacht)		19	<i>nicht mutig</i>	<i>Schwäche</i>
38. hart	17	weich		17	weich	
39. Hand	18	weiss		9	Finger	
40. reiten	15	Pferd		9	Pferd	
41. <i>Feuer</i>	25	<i>gross</i>	rot	14	<i>Element</i>	
42. <i>werfen</i>	10	<i>weit</i>		12	<i>blicken</i>	
43. Heft	15	blau		19	Schrift (sch-sch macht Schreib-bewegungen)	
44. dumm	11	Kind		23	schwaches Gehirn	
45. Zunge	9	rot		7	Wörter	
46. Montag	35	(lacht) weiss ich nicht		9	Mittwoch	
47. <i>Köchin</i>	15	<i>gross</i>	<i>klein</i>	15	<i>Grünzeug</i>	
48. Lampe	9	hell	schön	18	Mondschein	
49. Buch	25	gut	gross	9	Freundschaft	
50. gehen	14	heute	weit	9	fliegen	
51. <i>raten</i>	20	<i>gut</i>		9	<i>klug sein</i>	
52. <i>abtreiben</i>	55	<i>nicht</i> (lacht)		14	<i>Krankheit</i>	<i>unnötig</i>
53. Hunger	20	Durst	keinen	14	Jammer	Jämmerlichkeit
54. weiss	18	blau		14	Unschuld	
55. malen	10	rein	Müller	9	Kunst	
56. Fuss	11	gross		18	Hühneraugen	
57. <i>Arzt</i>	13	<i>gross</i>		23	<i>entwickelnde Wissenschaft</i>	

T e t t e s				Ellenőrző		
hívószó	idő	reakció	reprodukción	idő	reakció	reprodukción
58. Bleistift	13	schwarz		16	modern	
59. Apfel	6	rund		9	Birne	
60. Papier	11	weiss		11	weiss	
61. <i>Rezept</i>	14	<i>klein</i>		8	<i>Dummheit</i>	<i>unnötig</i>
62. still	28	der Wind ist still	ruhig	11	süss	
63. Glas	9	durchsichtig		18	Farbespielend	
64. <i>Geld</i>	20	<i>wenig</i>		13	<i>böser Dämon</i>	
65. Ziege	14	klein	schwarz	11	Hörner	
66. gross	44	klein		23	lang	
67. Kartoffel	11	schälen	rund	13	gesund	
68. <i>Brücke</i>	20	<i>gross</i>	<i>schön</i>	15	<i>Erfindung</i>	
69. Haus	15	schön		10	Hütte	
70. alt	30	alt	jung	7	Jugend	
71. <i>Gemüse</i>	15	<i>viel</i>		10	<i>Garten</i>	
72. Blume	10	schön		11	Liebe	
73. Ofen	20	schwarz		9	Wärme	
74. Fenster	25	gross		11	Sonne	
75. Familie	16	klein		13	Liebschaft	
76. <i>Kamm</i>	30	<i>schwarz</i>		9	<i>Haare</i>	
77. <i>Kuh</i>	27	rot		10	Milch	
78. Strasse	12	gross	schön	16	Häuser	
79. Haar	14	blond		9	golden	
80. <i>Hörnle</i>	47	<i>schön</i>	<i>klein</i>		(wurde nicht angewendet)	
81. Bank	15	lang		11	Sessel	hart
82. Sonne	17	hell	rot	9	Strahl	
83. Bruder	11	Schwester		12	Mutter	
84. <i>untersuchen</i>	30	<i>Arzt</i>		11	<i>unnötig</i>	
85. Seide	18	gross	lang	10	weich	
86. lachen	15	weinen		16	Fröhlichkeit	
87. Teller	15	weiss		10	Speise	
88. essen	9	viel		8	trinken	
89. <i>einnehmen</i>	39	<i>nicht</i>		9	<i>nicht nötig</i>	
90. Wald	15	weit		10	Bäume	Ruhe
91. Türe	47	gross		12	Draperie	
92. Trommel	18	rund		8	blasen	
93. Heu	20	auf der Wiese	dürr	14	Duft	
94. Hammer	17	am Stiel		6	klopfen	
95. <i>stechen</i>	55	<i>ich weiss nicht</i>		6	<i>unangenehm</i>	
96. schlafen	7	gut		7	süss	
97. Blatt	15	Stein		12	grün	
98. schlagen	25	schlagen	Niemand	10	böse	
99. Hund	9	beissen		11	Katze	
100. reden	10	schön		9	schreiben	denken

A reakciósi idők valószínű középárayosa a gy.-nál $15=3''$, az ellenőrzőnél $11=2\cdot2''$.

Ha megnézzük az asszociációs kísérletet, rögtön szembetűnő, hogy a gy. az esetek túlnyomó részében melléknévvél

felelt.* Kísérlet közben mégegyszer megmagyaráztuk neki, hogy az első szóval feleljen, a mi egyáltalában az eszébe jut, de ez sem használt semmit: ő határozottan rendszert csinált abból, hogy mindig melléknévvel feleljen. Statisztikailag összefoglalva ezt, kitűnik, hogy a gy. 100 reakciója között 68 melléknév volt, 26 hibás reprodukciója között megint 20 melléknév, az ellenőrzőnél ellenben csak 22, a 14 hamis reprodukció közt pedig csak öt a melléknév. Ez a vizsgálóbíróra, a ki a kísérletnél jelen volt, is rögtön azt a benyomást tette, hogy a gy. ebből rendszert akart csinálni. Látnivaló, hogy ez neki nem egészen sikerült s azonfölül a kísérlet sikerét semmiképen se befolyásolta ezzel; csak az volt az eredménye, hogy a reakciós idő általábanvéve sokkal hosszabb volt mint rendesen; a komplexumtünetek bekövetkezését a kritikus hívószóknál azonban épenséggel nem tudta megakadályozni.

Ha a gy. kritikus reakcióit szemléljük, kétségtelen komplexum-zavarokat látunk majdnem valamennyinél és pedig az 5, 9, 13, 17, 21, 25, 33, 37, 41, 51, 55, 61, 64, 68, 76, 80, 84, 89, 95 sz. reakcióknál. Tartalmuknál fogva a következők fontosak:

5. R. *hentes* — 35, *nem* (szégyenlősen nevet). Nyilván az egész komplexumot érintette ez a hívószó, de a gy. azt elnyomni iparkodik. Ez kitűnik a föltűnően hosszú reakciós időből s a jellemző tagadásból. Hasonlóan kell megítélni a 9, 21, 52, 89, 95 R.-kat.

A kísérlet sikerére a következő asszociációk voltak befolyással: a 76 R. *fésű 30 — fekete* és 80 R. *Hörnle — szép, kicsi* és ezeknek az analyse: *Kamm* (fésű) a (megváltoztatott) neve annak az orvosnak, a kinek az aláírásával a gy.-nál valami közömbös szerről szóló receptet találtak. A 76 R. analyse a következő; fésű, ha az ember fésülködik, én nem tudom (hosszu hallgatás), nem jut az eszembe semmi.» Hallotta már a Kamm nevet? «Nem, ilyen nevet még sohase hallottam.» Nem ismer egy ilyen nevű orvost? «Voltam egy

* Ennek a szemléltetősége kedvéért közöljük itt kivételesen az egész asszociációs táblázatot.

orvosnál, a kinek Sp. a neve, ez nyolcz nappal volt az eset előtt, a receptet hazamenet beadtam a patikába, aztán a szakácsné elhozta nekem az orvosságot. Más orvost nem ismerek.» Hasonlóan folyt le a 80. R. analysise is. *Hörnle* a (megváltoztatott) neve annak a nagy áruháznak, a mely az említett orvos lakásával egy házban van. Analysis: «Hörnle, nem tudom, mi az, ezt a nevet még sohase hallottam.» Ha ezt a nevet nem ismeri, mért nem kérdezte, mi az? Miért felelte akkor először azt, hogy «szép», másodszor azt, hogy «kicsi». (Hosszú hallgatás után, zavartan, elpirulva) «azt hittem, szabad mondani, a mit az ember akar».

Annál a körülménynél fogva, hogy a gy. kétségtelenül járt az említett orvosnál, mondhatjuk, hogy a vádlott, ezeknél a hívószóknál való viselkedésével, elárulta magát. A jelenlévő vizsgálóbíró ezt föl is ismerte rögtön és gy. erre vonatkozó nyilatkozatait jegyzőkönyvbe vette. A kihallgatásnál mindig zavartabb lett és mindjobban ellentmondásokba keveredett. Mikor a következő nap folytatódott a kihallgatás, vallomást tett, hogy dr. Kamm nála 30 frankért mesterséges abortust indított meg.

Íme, hivatalos vallomás a kísérlet hatása alatt. Távolról sem állítjuk, hogy a gy.-at kísérlet nélkül nem lehetett volna vallomásra bírni, csak látnivaló ebből, hogy a kísérletnek, mint vizsgálati módszernek, van bizonyos jelentősége. A jelen volt vizsgálóbíróra is azt a benyomást tette, hogy a kritikus hívószók váratlan fölmerülése a gy.-at zavarba hozta s azért keveredett ellentmondásokba.

Komplexum-jeleket nem mutat a kritikus hívószók közül *vér* és *orvos*. Azt kell hinnünk, hogy a félrevezetési tendencia, a melyet a gy. mindvégig elárult, ennél a kettőnél sikerült, a legtöbbnél azonban nem.

A statisztika eredménye a következő:

1. A reakciós idő tartama:

	Gyanúsított	Ellenőrső
Indifferens hívószók számtani középarányosa	3''	2-3''
Kritikus	5-3''	2-6''
Kritikus utáni	3-1''	2-4''

2. Hiányos reprodukciók:

	<i>Gyanúsított</i>	<i>Ellenőrző</i>
A hiányos reprodukciók összege	26%	14.1%
Ebből esik:		
Kritikus és kritikus utáni hívószókra	57.6%	57.1%
Indifferens hívószókra	42.4%	42.9%

A mint látjuk, ebben az esetben a kritikus asszociációknál az ellenőrző is hosszabb reakciós időt mutat, a mi, mint ezt a III. kísérletnél is említettük, annak tulajdonítandó, hogy a nemi életre vonatkozó asszociációk az asszonyok és leányok tulnyomó nagy részénél mindig indulatteltek. A hiányos reprodukció ebben az esetben sem nyújt különösen értékesíthető anyagot. A kritikus és a közömbös reakciók hibás reprodukcióinak száma között a különbség igen kicsi a százalék-arány pedig éppen olyan, mint az ellenőrzőnél.

VIII. Kísérlet.

Tényállás: 1906 szeptember 28-án d. u. 1/2 órakor Miss Ellen W. a *Hotel Mythen*-be érkezett. A szálló portása hozta a pályaudvarról és a *Simplon*-szállóból a Mythen-be a miss podgyászát, mely egy sárga kofferből, egy kalapskatulyából, egy fekete bőrtáskából és egy utizsákból állt, — bevitte a miss szobájába, mire ez öt órakor távozott a szállóból. Fél hét után visszatért s a szobájába lépve rögtön látta, hogy a fekete bőrtáskája hiányzik. Ez a táska be volt zárva s a következő dolgok voltak benne: egy skatulyában három arany karperecz láncszemekből, a melyek közül az egyik gyémántszeccskéssel és gyöngygyel volt díszítve; egy pillangóformájú arany brosz, egy aranygyűrű gyémántokkal, egy üveg-nyaklánc, egy levéalakú gyémántbrosz sötétkék bársonyokban, egy pléhskatulya orvosságos üvegekkel, két olló, egy csekk-könyv, a mely a London and County Bank Ealing-ra szól, egy igazoló írás, egy zöld krokodilbőrtárcza egy tíz márkás s egy husz frankos arannyal és némi ezüstpénzzel. Azonfölül egy üveg Macassar-olaj, egy üveg Alcockfiastrom s egy elefántsontkés. A miss a táska elvesztését bejelentette a szállótulajdonos leányának, aztán a portással együtt átkutatták a szobát; minthogy nem találtak semmit, jelentést tettek a rendőrségen. A portás egy V. nevű olaszt vett gyanuba, a ki a szállóból a rendőrség odaérkezése előtt néhány perczel a pályaudvarra távozott. Föltűnő, hogy a portás, noha gyanuba fogta, akadálytalanul elengedte. Az olaszt még a pályaudvaron elfogták, a holmiját kikutatták, de eredmény nélkül. Föltűnt aztán a detektivnek,

hogy a portás nagyon izgatott volt s. mikor a miss elmondta a tényállást, ő nagyon jól letudott írni minden tárgyat, jobban, mind a tolmács. Minthogy az is kiderült, hogy a portás aznap nem volt jelen a kiszolgáló személyzet hat órai vacsoráján, a mi még sohase fordult elő, letartóztatták. A portás kijelenti, hogy a lopásról nem tud semmit. Miután a miss podgyását fölvitte a szobába, egy másik szoba átköltöztetésével foglalatzkodott öt óráig. Öt óra után a ház mögé ment szőnyeget porolni, eközben jött az olasz, a kit ő a 15. sz. szobába utasított, aztán visszament folytatni a szőnyegporolást, azt $\frac{3}{4}$ -kor befejezte, a szobájába ment mosdani és friss fehérneműt venni, hat óraker pedig a szomszéd kereskedő irodahelyiségébe ment, beolajozni a padlót. Ezzel $\frac{1}{4}$ 7-kor elkészült, kiállt a ház elé s ott bizonyos L. úrral beszélt. Ezalatt jöttek haza az angolok. Ő bement a házba, levett egy könyvet az állványról és átszaladt vele az *Enge* pályaudvarhoz, hogy visszavigye a könyvkereskedőnek s másikat kérjen helyette. Ott tíz perczig maradt, aztán visszament a szállóba. Nemsokára reá jött miss W. és jelentette a lopást. A szállótulajdonos, a mint hazajött, megkérdezte a gyanúsítottat, hogy a szóban levő táskát fölvitte-e a miss szobájába, a mire ő azt felelte, hogy maga a hölgy vitte, miből ő azt következtette, hogy értékes dolgok vannak benne. Ez nem igaz, mert a valóságban Sch. vitte föl a táskát. Sch. beismeri, hogy ezt tévedésből mondta. U. irnok azt vallja, hogy Sch. csakugyan szőnyeget porolt, a mikor az olasz jött, de hogy azután visszatért-e ehhez a munkához, azt nem tudja. Azt sem hallotta, hogy az U. irodája mellett lévő szobában mosakodott volna; Sch. a vacsorán nem volt jelen, de pár perczel hat óra után az irodába jött, a mit különben a többi személyzet határozottan tagad. U. azt is állítja, hogy Sch. már a telefonálásnál az olaszt jelölte meg tettesül, a miről a szolgálattevő hivatalnok nem tud semmit. Ez az U. azóta pénzt próbált lopni a szálló pénztárszekrényéből, de a kulcs szakálla beletörött a zárba, a mit ő nem vett észre. Kiderül, hogy többszörösen büntetett előéletű egyén s valószínű, hogy a pénztárból már többször lopott pénzt. Iszik, kocsmákban csavarog s mivel ebben a lopásban is gyanus, letartóztatták. Ha Sch. követte el a lopást, akkor valószínű, hogy az értéktárgyakat valahol a hotelben, vagy a hotel közelében eldugta, vagy valakinek őrizetbe adta, esetleg egy mosónőnek, a kivel igen jóban volt, a táskát pedig az értéktelen dolgokkal együtt a tóba dobta. Sch. és U. között nem volt jó viszony, a minélfogva nagyon valószínűtlen, hogy a lopást együtt követték volna el.

Ez az eset komplikált, két gyanúsított is van benne. A tényalás adatai közül Sch. bűnössége mellett szól az ő különös viselkedése az olasz iránt, ellenmondásai s az, hogy a vacsoráról hiányzott; U. ellen szól az előélete, a másik

lopás. amelyet elkövetett és törekvése, hogy Sch. ellen a gyanút megerősítse. Sch. fiatal, exaltált ember, katonakorában öngyilkosságot próbált és megfigyelés végett elmebeteg-intézetbe került, mikor onnan elbocsátották, megszökött a katonaságtól s mindeddig Svájcban szállókban volt alkalmazva. U. típusa a gyöngéakarátú öreg alkoholistának. Ellenőrzőnek a Burghölzli egy ápolója szolgált, a kinek az intelligenciája olyanforma, mint Sch.-é.

A következő kritikus hívószókat választottuk: *táska (Tasche)*, fekete (*schwarz*), bőr (*Leder*), karperecz (*Armband*), láncz (*Kette*), brosz (*Brosche*), pillangó (*Schmetterling*), gyöngy (*Perle*), gyűrű (*Ring*), gyémánt (*Diamant*), bársony (*Sammt*), tok (*Etui*), nyakláncz (*Halsband*), üveg (*Glas*), bank (*Bank*), Ealing, csekkönyv (*Chèquebuch*), üveg (*Flasche*), skatulya (*Schachtel*), olló (*Scheere*), zöld (*grün*), tárcza (*Brieftasche*), Krokodil, Mark, kés (*Messer*), jegy (*Schein*), selyem (*Seide*), lopni (*stehlen*), arany (*Gold*), eldugni (*verstecken*), mosni (*waschen*), név (*Name*), tó (*See*), megőrizni (*aufbewahren*).

(Lásd táblázatot az 50., 51. és 52. oldalakon.)

Hogy ebben a komplikált esetben áttekintésünk legyen, egymás mellé kell tennünk a három különböző reakciót és az egyes hívószókat sorbavennünk. A valószínű középido Sch.-nél $11 = 2 \cdot 2''$, U.-nál $11 = 2 \cdot 2''$, az ellenőrzőnél $7 = 1 \cdot 4''$. Mindkét vádlott pontosan ismeri a tényállást.

A 4. R. állni (*stehen*) Sch.-nél is, U.-nál is komplexumzavarokat okoz. Sch.-nél a reprodukcióban találunk magyarázatot, ő úgy értette, hogy *lopni* (*stehlen*) s azt felelte: *pénz*. U. az analysisben rögtön azt mondja: «Nekem vallo másra (*gestehen*) kellett gondolnom.»

Az első kritikus hívószók, az 5—7 R. — k. Sch.-nél kifejezett komplexumtüneteket okoznak: hosszabb reakciós időt, rossz reprodukciót, az affektus perseverál a 8. R.-ig. Noha Sch. jól ismeri a tényállást, a komplexumot ezekben a reakciókban nem mondja ki, hanem más, ártatlanul hangzó fogalmakkal (*mappa*, *czipő*) helyettesíti. Sch. tehát ugyanolyan viselkedést tanúsít, mint a melyet azon tetteseknél (I., II., III. kis.) találtunk; kik tettüket már bevallották és a mit ezeknél «szükségtelen tagadásnak» minősítettünk. Itt, mivel mind a két vádlott ismeri a tényállásnak úgyszólván minden rész-

Kisérlet.

Gyanusitott (Sch)			Gyanusitott (U)			Ellenőrző		
hivószó	reakció	reprodukció	idő	reakció	reprodukció	idő	reakció	reprodukció
1. Kopf	7 Haare	Papier	11 Brotkopf			9 Rumpf		
2. weiss	11 Tisch	Geld	17 Hemdentuch			6 schwarz		
4. stehen	24 aufrecht		70 ja aufrecht stehen			7 sitzen		
5. Tasche	10 <i>Leder</i>	<i>Schuh</i>	11 <i>Feldtasche</i>			4 <i>Tuch</i>		
6. Schwarz	26 <i>Mappe</i>	<i>die Mappe</i>	14 <i>Sarg</i>			6 <i>rot</i>		(er glaubt, er habe das Wort nicht verstanden)
7. <i>Leder</i>	16 <i>die Schuhe</i>		14 <i>Schuhleder</i>			—		
8. tanzen	16 mit Mädchen		12 Vergnügen			3 Lehrer		
11. Tisch	9 viereckig		27 zum essen			4 <i>Tuch</i>		
12. <i>Armband</i>	22 <i>Sanität</i>	<i>Gold</i>	12 <i>Schmuck</i>			8 <i>Sanität</i>		
13. Stadt	11 Zürich		35 viele Häuser			7 Dorf		
16. <i>Kette</i>	10 <i>Gold</i>		9 <i>Uhrkette</i>			9 <i>fiand., Eherring</i>		
17. Stuhl	13 zum Sitzen		10 <i>auch Schmuck</i>			6 Bein		
19. <i>Brosche</i>	14 <i>zum Tragen</i>		11 Beruf			7 <i>Nadel</i>		
20. kochen	11 Küche	Köchlin	21 die Traube			6 Salz		
22. süss	9 Zucker	<i>fliegen</i>	9 <i>fliegen</i>			7 sauer		
23. <i>Schmetterling</i>	13 <i>Raube</i>		16 Traube			7 <i>Flügel</i>		
26. blau	11 die Tinte		13 <i>auch Schmuck</i>			8 rot		gelb, in der Farbe bin ich nie ganz sicher
27. <i>Perle</i>	20 <i>äh-Koralle</i>		14 gut sein			16 <i>Schmuck</i>		
28. geben	13 Trinkgeld	Geld	gerne jemanden helfen			10 ungerne		

Gyanusított (Sch)			Gyanusított (U)			Ellenőrző			
hivőszó	idő	reakció	reprodukción	idő	reakció	reprodukción	idő	reakció	reprodukción
29. Lampe	10	Licht	Schein	15	zur Erhaltung eines Zimmers		6	Schirm	
31. Ring	11	zum Tragen		10	Schmuck	Schmucksache	6	Finger	
32. singen	10	in der Schule	ist lustig	11	fröhlich	Vergnügen	6	tanzen	
34. Diamant	13	scheint		10	auch Schmucksache		7	Ring	
35. Berg	10	steigen		32	Wald		6	Gipfel	Spitze
38. Samt	10	Kleide		11	fein		8	Kragen	
39. Etui	16	Uhr		9	um etwas aufzubewahren		9	Uhr	
40. reiten	8	Pferd		20	Vergnügen		6	Pferd	
44. Halsband	15	Hund		6	Schmuck		9	Armband	
45. Zunge	15	Mund	rot	10	zum schmecken		6	Spitze	
46. Montag	14	Dienstag		10	Arbeitstag		8	Dienstag	
47. Glas	15	Glasperte		7	zerbrechlich		5	Rand	
51. Bank	10	Geld		8	ein Geldinstitut		11	Leine	
52. Eating	14	wie? in London			—		18	ich verstehe dieses Wort nicht	
53. Hunger	11	Brot	Durst	10	schmerzhaft		5	Durst	
56. Schieblich	15	Unterschrift		15	ein Verkehrsmittel mit der Bank	Verbindungsmittel	11	Abschnitt	
60. Flasche	18	Bier		9	Weinflasche		9	Hals	
63. Schachtel	16	Federsachtel	Federn	8	zur Aufbewahrung von Gegenständen	etwas aufbewahren	7	Deckel	
66. Schere	6	schneiden		16	Schere, ein Gegenstand zum Schneiden		9	Schneide	
67. Kartoffel	7	essen	die Blume	10	zum Essen	eine Frucht	6	Salat	Feld
69. grün	14	Blumen		10	das Blatt		4	Gras	
70. Brieftasche	18	Briefe		13	Aufbewahrung von Schriftsachen	zum aufbewahren	6	weiteren	

G y a n n s i t o t t (Soh)				G y a n n s i t o t t (U)				Ellendörzö		
hivészó	idő	reakció	reprodukcio	idő	reakció	reprodukcio	idő	reakció	reprodukcio	
71. Blume	15	Stoock	grün	19	eine Pflanze		8	Kelch		
74. Krokodil	12	Afrika		10	ein Tier	Knochen	9	Rücken		
78. Marie	14	Geld		36	das ist im Fläsch enthalten		6	Platz		
79. Feder	14	auf dem Hut		10	zum Schreiben		5	Halter		
80. erzählen	10	Geschichten		72	sich über etwas auf- halten, dem anderen mitteilen		5	Geschichte		
81. Messer	8	zum Schneiden		7	zum Schneiden		4	Spitze		
84. Schem	11	Lampe		34	der Schein einer Laterne		7	Mond		
87. Seide	13	Hennberg		21	ein Kleidungsstück auch		7	Abfall		
90. stehlen	18	Geld	zum Gold	23	ein Verbrechen	Schmucksache	9	zurückbringen		
94. Gold	25	Gold ist gelb		10	ein Schmuckstück o. Geld		6	Silber		
95. Trommel	9	zum Schlagen		22	ein Musikinstrument		4	schlagen		
98. verstecken	16	Uhr		25	sich anderen entziehen		10	Ecke		
102. waschen	7	Gesicht		6	sich reinigen	fröhlichsein	9	ein Tuch		
103. Lied	12	singen		60	gehört auch zur Fröhlichkeit		9	singen		
106. Name	9	Karl		10	eine Bezeichnung		6	nennen		
107. Mund	9	rot		10	zum Reden		5	halten		
110. See	20	Fenster	Wasser	7	Wasser		7	Ufer		
111. Luft	9	atmen		23	ein unsichtbarer Gegenstand		7	dicht		
113. aufbewahren	10	Geld		29	von Gegenständen		9	lange		
114. hart	9	Nuss		18	das Eisen		6	Holz		

letét, a komplexum kimondásának nem volna semmi jelentősége; annál gyanúsabb, hogy indifferens fogalmakat keres. Érdekes a *mappa* és *czipő* (Mappe, Schuh) fogalmak permutálása is. U.-nál sokkal csekélyebb affektust találunk, csak egy kissé meghosszabbodott reakciós időt; az ellenőrzőnél pedig az 5. és a 6. R. indifferens hatású, a 7. R.-nál ellenben a hívószót nem érti meg, a mi a dialektus nehézségeinek tudható be.

A 11. R.-ban U. evési komplexumát árulja el, a mely különben is egyéniségének egyik fővonása.

A 12. R. (*karperecz*) Sch.-nél is, U.-nál is kritikusan hat. De míg U. a komplexumot az «ékszer» szóval alig meghosszabbodott reakciós idő után elfogulatlanul kimondja s csak a kritikus utáni reakcióban mutat föltűnően hosszú reakciós időt, addig Sch. hosszú reakciós idő után az egészen közvetett «*Sánitáts*» reakciót adja, «arany» reprodukcióval. Az ellenőrző is a *Sanitát* szóval reagál, de azt kell számbavenni, hogy itt a *Sanitátssoldat*-ok karszalagjáról van szó, a mi egy betegápolónál, a ki maga is egészségügyi katona volt igen közeleső gondolat, egy szállóportásnál azonban az adott esetben csak kellemetlen képzet elnyomását jelenti. Ugyanez a viselkedés ismétlődik a következő kritikus hívószóknál: 16, 19, 23, 27, 31, 34, 44, 63, 69, 70 és 94. R. Sch.-nél mindezek komplexumzavarokat okoznak. Ezen reakciók gyanus voltát igazolják a következő analysisek: 23. R. *pillangó* (az egyik ékszer pillangóformájú, a mit Sch. tud) Analysis: «hernyó, fecskefark, hordják (hosszú hallgatás)». Nem látott a legutóbbi időben valamit, a mi pillangóhoz hasonlít? «Kirakatokban látni mindenfélét, a minek lepkeformája van, egy bros, az anyám visel egyet gránátokból.» Más nem jut ennél a dolognál az eszébe? «Nem, nem jut az eszembe semmi határozott dolog.» A lopott brostra való asszociáció oly közelfekvő, hogy a tagadás csak gyanut ébreszt, U. ennél a reakciónál csak lepkékről és legyekről beszél, a tényállásnak ezt a részletét nem ismeri, nem is hozza kapcsolatba ékszerekkel. 27. R. *gyöngy*. Analysis Sch.-nél: «Korall, akartam mondani kagyló, látni ezeket gyűrűkben, nyaklánczokon, minden ékszeren.» Mit juttat az eszébe ez a szó: *gyöngy*? «A kirakat-

ban látni, nekem nincsen, az anyámnak sincs.» Analysis U.-nál: «Ékszer, gyűrű, karperecz. A táskalopásnál is volt egy ékszer gyöngyökkel; hallottam róla». Analysis az ellenőrzőnél (a ki ennél a szónál föltűnően hosszú reakciós időt mutatott): «Ékszer, gyöngyzsinór, lopás, olvastam, hogy két testvér gyöngyöket akart zálogba tenni, a melyek lopásból származtak. Elfogták őket s ők a fogságból megszöktek. Ez mind keresztül szaladt a fejemen, de én *ékszer*-t mondtam.» Ezen analysisek összevetése nagyon megerősíti Sch. ellen a gyanút. A többi föntemlített kritikus hívószó U.-nál sokkal gyöngébb, alig számbavehető komplexumzavarokat okoz, az ellenőrzőnél valamennyi indifferens, *gyöngy* kivételével.

A 38 és 39. R. Sch.-nél is, U.-nál is kisebbfoku komplexumzavarokat okoz. Az analysis eredménye olyanforma, mint «gyöngy»-nél, Sch. kerülgeti a komplexumot, U. kimondja. Az ellenőrző indifferens. 52. R. *Ealing*. Ennél a hívószónál Sch. a komplexumot egyenesen kimondja s az analysisben is kerülgetés nélkül azt mondja, hogy miss W. a londoni Ealingból való; ez olyan adat, a minek a tudását ő szállóportás létére, nem tartja magára nézve gyanusnak és valóban nem is az. U. ezen hívószóra egyáltalában nem felel, a hívószót magát azonban kétszer megismétli. A tényállásnak ezt a részét nem ismeri s ezt egyszerűen érthetetlen szónak tartja, ép úgy az ellenőrző is. 56. R. *Csekkönyv*. Sch., hosszú reakciós idő után «aláírás» áruló szavával felel: a könyvben lévő csekkek nincsenek aláírva, tehát értéktelenek. U. és az ellenőrző is itt hosszabb reakciós időt mutatnak, a minek az oka valószínűleg a szokatlan hívószó. Fontos még a 78. R. *márka* (*Mark*). Sch. némileg meghosszabbodott reakciós idővel reagál, de a reakció tartalma közvetlen «pénz». A táskalopásnál a pénz igen mellékes, ez a képzet tehát csak kevéssé indulattelt. Másképpen áll az ügy U.-nál, a ki pénzt lopott, valószínűleg sok német pénzt. Ő 36 = 7·2" reakciós idővel s a hívószó ismétlése után így felel: «az a húsban van» és ezt a *csont* szóval reprodukálja. Tehát ugyanolyan viselkedést tanusít, mint Sch. szokott, a mikor az ékszerekről van szó.

Mind a kettőnél durván ható, kritikus hívószó: *lopni*.

Mind a kettőnél komplexumtüneteket okoz, éppen úgy a 98. R. is: *eldugni*. A 110. R. tó (See) Sch.-nél kifejezett komplexumzavarokat okoz; a szót ismétli, úgy érti, hogy «sehen», s hosszú reakciós idő után ennek megfelelően *ablak*-kal felel, aztán helytelenül reprodukál. U.-nál a kritikus utáni reakciónak reakciós ideje meghosszabbodott. A 113. R. Sch.-nél indifferens, U.-nál erősen indulattelt. Ez összefüggésben áll az U. külön büntetével és érinti a 94. R.-t: *arany* — 10 *ékszer vagy arany pénz*, reprod. *ékszer*. Ez a reakció a következő hívószóra is perseveráló affektust mutat (dob — 22 hangszer). Az analysis eredménye: «pénzdarab, gyűrű, óraláncz, ékszer.» Arra az esetre emlékezteti őt, a mikor egyszer betöréses lopással gyanúsították, akkor skatulyáról volt szó, mely aranypénzek megőrzésére szolgált. Ez jutott eszébe a *skatulya* szónál is, a melyre a következő reakciót adta: 63. R. *skatulya* — 8 *tárgyak megőrzésére, megőrizni*. Ez eléggé megmagyarázza a 113. R. komplexumzavarait. Ugyanezen komplexumhoz tartozik U.-nál a 80. R. *elbeszélni* — (ismétli a szót) — 72 *valamin megütközni, mással közölni*. Analysis: «Közölni valakivel valamit, a mi megtörtént, azt az esetet a pénzzel, a skatulyával, mindjárt elmeséltem a portásnak.» A 11. 22. és 26. R., a melyek U.-nál indulatteltek, alkoholista komplexumához tartoznak, a mint ezt a tartalmuk elárulja.

A statisztika eredménye a következő:

1. A reakciós idő tartama:

	Sch. gy.	U. gy.	Ellenőrző
Indifferens hívószók számtani középárayosa	2'1''	3'7''	1'4''
Kritikus „ „ „	2'8''	2'7''	1'5''
„ utáni „ „ „	2'1''	3'0''	1'2''

2. Hiányos reprodukciók:

	Sch. gy.	U. gy.	Ellenőrző
A hiányos reprodukciók összege	18.1%	13.7%	5.1%
Ebből esik:			
Kritikus és kritikus utáni hívószókra	66.6%	68.6%	33.3%
Indifferens hívószókra	33.3%	31.4%	66.6%

Látjuk tehát, hogy a kritikus reakciók középárayosa Sch.-nél 0'7"-el nagyobb, U.-nál 1"-el kisebb. Ezt az utóbbi körülményt annak a számos intenzív komplexumzavarnak kell tulajdonítanunk, a melyeket U.-nál a szóban forgó tény-

állásra nézve teljesen közömbös hívószók okoztak. Az ellenőrző nem mutat számbavehető különbséget. A helytelen reprodukcióknak itt sincs jelentőségük.

Mindezeket számbavéve, Sch. gy.-at tartjuk a valószínű tettesnek. A meghosszabbodott reakciós idő, az analysisnél való viselkedés, kínos kerülése a tényállásnak, a melynek az ismerete pedig ebben az esetben nem lett volna terhelő, olyan asszociációk, mint karperecz-*Sanität*, csekkönyv-aláírás igen súlyos gyanúok. Ehhez járul még U.-nak ettől egészen eltérő viselkedése.

Természetes, hogy ezek csak gyanuok, nem bizonyítékok, sem Sch. bűnössége, sem U. ártatlansága mellett. A gyanu, a mely eredetileg Sch. gy.-at érte, nézetünk szerint a kísérlet által nagyon megerősödött s hogy ő a tettes, azt legalább is nagyon valószínűnek kell tartanunk. U. ellenben, véleményünk szerint nem volt részese az ékszerlopásnak, mely véleményhez a vizsgálóbíró is csatlakozott. Ebben az irányban adtuk meg az ügyészség által kívánt szakvéleményt is, de a gyanuokokat nem találták elegendőknek, minél fogva a további eljárást megszüntették. Ha ebben az esetben Sch. vádlott nem tudott volna meg minden részletet az előzetes vizsgálat folytán és így vagy hasonlóképpen reagált volna, mielőtt a részletekről hivatalosan tudomást vehetett: akkor a kísérlet igen számbavehető terhelő körülményeket eredményezett volna.

IX. Kísérlet.

Tényállás: Szeptember 11-én P. magánzó E.-ből Zürichbe jött. Délután és este számos kocsmában megfordult s kevéssel éjfél után betért egy kocsmába, a melyet azonban nem tud közelebről megjelölni. Mikor oda bement, az aranyórája és láncza még nála volt. Az óra arany ankerremontoir-óra volt, a láncz fekete bársonyból, arany csattal. P. leült egy asztalhoz, a hol már ült egy fiatal ember egy nőszemélylyel. A fiatal ember kereskedőnek mondta magát, őt pedig folyton „földi”-nek (Landsmann) szólította. P. említette a fiatal ember előtt, hogy szeretne leányt magával vinni, a mire az neki az asztalnál ülő leányt ajánlotta s mindjárt odaintett egy másik nőt is. Később elmentek a kocsmából, P. állítása szerint mind a négyen; P. részeg volt és nem emlékszik biztosan, mi történt aztán, csak azt tudja, hogy coitusra nem került a sor. Körülbelül három órakor reggel egyedül találta magát az utcán és bement egy helyiségbe, a hol észrevette,

hogy órája és láncza hiányzik. Dühében betört egy ablakot, a mire bekisérték; azt mondja, hogy az állítólagos kereskedőnek valami készpénzt is adott. Október 11-én K. fényező a kantonális zálogházba vitte a szóban levő órát, a zálogházi hivatalnok erre a rendőrséget értesítette. K. azt állította, hogy az órát lőtte teljesen ismeretlen szemmunkástól vette 30 frankért, a mire őt és kísérijét, M. kereskedőt, ki őt a zálogház előtt megvárta, elfogták. Mind a kettőjük fotografiáját megmutatták P.-nek, a ki időközben Badenbe utazott s ő fölismerte M.-ben az állítólagos kereskedőt. K.-t sohase látta. Mikor ezt M.-nek megmondják, M. tagad, de aztán azt mondja, már emlékszik, hogy azon az éjszakán O. nyergessel félegy óra tájban a B. kávéházba ment, a hol egy Berauer nevű ismerős utazó egy úr társaságában ült, kik azonban hamarosan távoztak. O. mondta neki, hogy az idegen úrnál aranyóra volt. Nemsokára elmentek ők is, M. és O. és még látták az idegent Berauerrel és két utcai leánynyal a Mühlegassénál állni. Arra is emlékszik, hogy azon a napon, a mikor K. az órát a zálogházba vitte, ez azt mesélte neki, hogy Romanshornban volt és egy cipőutazónak a kofferét vitte. Ő azt hiszi, hogy az állítólagos kereskedő, a ki P.-vel volt, Berauer volt s ez lopta el az órát is.

Lopás tényállásával állunk szemben, a melyben a gyanu elsősorban M. kereskedőre esik, a kit a károsult a fotografiában fölismert, K. fényezőben pedig a tárgyak értékesítésében közreműködő czinkostársat kell látnunk. Itt tehát van egy büntettes, a ki a cselekményt állítóleg elkövette s egy bűntárs, a kinek van ugyan tudomása a tényállásról, de magában a lopásban nem vett részt. M. ezenkívül a «Zuhälterei»* gyanujában is van. Ellenőrzőnek egy fiatal orvos szolgál, a kinél mind a két bűncselekmény lehetetlennek mondható.

A tényállásból a következő kritikus hívószókat vettük: *koresma* (Wirtshaus), *bárczás* (Dirne), *Zuhälter*,* *fizetni* (zahlen), *óra* (Uhr), *arany* (Gold), *láncz* (Kette), *bársony* (Sammt), *fekete* (schwarz), *csatt* (Schnalle), *lopni* (stehlen), *földi* (Landsmann), *nyerges* (Sattler), *készpénz* (Baargeld), *szén* (Kohle), *venni* (kaufen), *czipők* (Schuhe), *utazás* (Reise), *koffer*, *Berauer*, *becsapni* (versetzen), *kisérni* (begleiten), *várni* (warten).

Meg kell jegyezni, hogy K. gy.-at még a kísérellet előtt a fogságban meglátogatta egy nőszemély, valószínűleg prostituált, a kinek eltávóztatása után nála nagyfokú izgalmi állapot lépett fel. Kiabált, sírt, üvöltött, összetörte a korsóját és annak a cserepeivel öngyilkossági szándékkal, a nyakán megsebezte a bőrét. Átvitték a zürichi elme-gyógyintézetbe, hol hamarosan megnyugodott.

* Zuhälter = prostituált által kitarított egyén, az, a mit budapesti tájszóval «strici» vagy «selyemfü»-nak szoktak nevezni.

K i s é r l e t .

G y a n u s i t o t t (M)			G y a n u s i t o t t (K)			E l l e n ő r z ő		
hívószó	reakció	reprodukció	idő	reakció	reprodukció	idő	reakció	reprodukció
4. Wirtschafft								
5. Tafel	14 Bier		5 Bier			7 gut		
8. Dörne	10 Geschirr	weiss ich nicht	7 schreiben		Frau	8 sec.warz		
12. Zuhälter	27 besitzen	nienemds	10 Mann	15 (lacht) da weiss ich nicht was ich sagen soll, Wasserbehälter		7 schön		
	10 nicht					14 (kennt dieses deutsche Wort nicht)		
16. zahlen	9 nicht	nehmen	10 nehmen		Geld	7 nie		
17. See	11 baden		9 Wasser			11 Meer		
18. schreiben	10 Heft		11 Feder			11 schön		Tinte
20. Uhr	10 Kette	weiss ich nicht mehr	10 Geld		stehlen	12 Musik		
21. Tinte	6 Feder	schreiben	8 Feder			9 schwarz		
25. Gold	7 Edelstein		7 Silber			6 Geld		
29. Kette	6 Bier	Uhr	7 Uhr			6 stark		
30. reich	12 schlagen	weiss ich nicht mehr, arm	6 arm			10 Mensch		gut
33. Samt	6 Brust	prachtvoll	8 Seide			7 Dame		
34. schwarz	6 grün	weiss	8 weiss			6 Farbe		
39. Schmalle	24 bitte (?)	das weiss ich nicht mehr	9 Röhren			12 ungarisch		
40. reiten	15 Pferd		12 fahren			7 Pferd		
41. Hand	10 Arm	einfach	5 Arm			7 Kuss		
42. dumm	12 blod		6 geschreit			8 Mensch		
43. stehlen	11 nehmen		7 Uhr			9 unangenehm		
44. Lampe	14 Biederschafft	Leute	9 Licht			8 brennt		
48. gehen	9 trauring	reiten	14 deutsch		laufen	7 schnell		russch
51. Saitler	8 Tapczover		10 fahren			9 Unger		Pferd
52. malen	15 Kreide		10 Schneider		Farbe	8 Gewerbe		
56. Baryeld	10 Barschafft	schreiben	11 Mann			11 viel		
57. Bleistift	14 Tinte		13 Gold			8 schwarz		
58. Fuss	11 Schuh		6 Feder			8 hübsch		

Gyanusított (M)			Gyanusított (K)			Ellenőrző			
hivőszó	idő	reakció	reprodukció	idő	reakció	reprodukció	idő	reakció	reprodukció
60. <i>Kohle</i>	9	<i>Staub</i>	<i>Ofen</i>	15	<i>Holz</i>	<i>Feuer</i>	7	<i>heizen</i>	
61. <i>Papier</i>	21	weiss		11	<i>Tinte</i>	schreiben	4	weiss	
62. still	10	ruhig	<i>geben</i>	9	laut		6	ich	
64. <i>käufeln</i>	11	<i>nehmen</i>		17	<i>Uhr</i>		11	<i>Geld</i>	
65. <i>Ziege</i>	13	Gais	<i>Press</i>	6	Kuh		9	Milch	
68. <i>Schähe</i>	11	<i>fischen</i>		8	<i>Strimpfe</i>	Feld	4	<i>schwarz</i>	
69. <i>Haus</i>	6	Hof		13	Zimmer		5	mein	
72. <i>Reise</i>	11	<i>weil</i>		15	<i>Wasser</i> (bewegt die Hände)		6	<i>viel</i>	
73. <i>Ofen</i>	9	brennen		6	zu	Zimmer	6	<i>Thür</i>	warm
76. <i>Koffer</i>	16	gross		10	<i>Wäsche</i>		5	<i>Reise</i>	
77. <i>Kuh</i>	11	Milch		9	Kalb		4	Milch	
80. <i>Berauer</i>	15	<i>schlecht</i>	<i>falsch</i>	21	(Ah! zuekt zusammen) <i>Mann</i> (wird rot)			(wird nicht angewendet)	
81. <i>Bank</i>	6	falsch	sitzen	6	Tisch	Stuhl	6	Geld	
82. <i>Sonne</i>	9	heiter	licht	4	Licht		6	strahlt	
83. <i>Bruder</i>	7	gut	recht	5	Schwester		14	gut	
86. <i>versetzen</i>	7	<i>schön</i>	<i>nehmen</i>	16	<i>Leibhans</i>		7	<i>Uhr</i>	
87. <i>Seide</i>	12	prachtvoll		4	Samt		8	nähen	
91. <i>begleiteten</i>	23	<i>selbstverständlich</i>	<i>minimals</i>	13	<i>Frau</i>		6	<i>Dame</i>	
92. <i>Heu</i>	50	—	Stroh	6	Stroh		9	Wiese	
93. <i>Hammer</i>	7	schlagen		7	Nagel		6	schlagen	
94. <i>warten</i>	25	<i>lange</i>		10	<i>sehen</i>	<i>laufen</i>	6	<i>lange</i>	
95. schlafen	12	wendig		9	Bett		8	viel	
96. <i>Blatt</i>	17	feiern*		16	Baum		6	Papier	
97. schlagen	10	bauen		10	Mann	weiss ich nicht mehr	7	nicht gut	unangenehm

* Blatt feiern, tolvajyelven annyit tesz, mint eszabaddan bálni.

A reakciós idő valószínű középátlaga M. gyanusítottánál, $9=1\cdot8''$, K. gy.-nál $8=1\cdot6''$, az ellenőrzőnél $7=1\cdot4''$.

Ha először is M. gyanusított reakcióit vesszük sorra, az első tekintetre föltűnik, hogy minden hívószó, a mely készakarva vagy akaratlanul vonatkozásban van a gyanusítottakhoz való viszonyával (Zuhälterum), igen intenzív komplexumzavarokat okoz. Pl. a 8. R. *bárczás* — 27 *használni, én nem tudom*. Itt úgyszólván valamennyi komplexumtünet feltalálható: hosszú reakciós idő ($27=5\cdot4''$), helytelen reprodukció, a reakció kimondja a komplexumot, a reprodukció tagadja. Hasonló hatással van a 12. R. *Zuhälter* — 10, *nem, sohasem* és a 16. R. *fizetni* — 9 *nem, elfogadni*. A vádlottat senki se vádolta ezen cselekménnyel, a tiltakozás tehát teljesen szükségtelen. Azt is látjuk, hogy más hívószók is egész véletlenül földézik a Zuhälter-komplexum intenzív affektusát.

20. R. *Óra* — 10 *láncz, már nem tudom*. Ez közvetlenül ható hívószó, a hatás azonban sokkal csekélyebb, mint a hogy az ember ezt a tettetéstől várta volna. Mindazonáltal a hamis reprodukció tartalma elárulja az erős affektust s azt, hogy ennek a hívószónak a gy.-ra nézve mily nagy jelentősége van. Hasonlóképpen, de még tartós perseverációval is hat a 29. és a 30. R. A 25. R. *arany*, nem mutat komplexumtüneteket, a 33. és 34. R.-nál hamis a reprodukció, de más tünet nincsen. Ezek a jellemző részletek tehát a komplexumot csak igen kevésbé érintik.

Ezzel ellenkezőleg igen föltűnő hatással van a következő kritikus hívószó: 39. R. *csatt* — 24 *kérem? ezt már nem tudom*; 40. R. *nyargalni* — 15 *ló*; 41. R. *kéz* — 10 *kar*. 42. R. *buta* — 12 *ostoba, egyszerű*. A «csatt» hívószót a lopás tényállásának egyik részlete gyanánt alkalmaztuk, az analízis azonban azt mutatja, hogy megint a «Zuhälter» komplexumot érintettük. Analysis: «Csattokat viselhet az ember a ruhadarabjain, az asszony nép visel csattos öveket, csattos cipőket, *Schnallen sind auch Dirnen.*» (Sch. népies kifejezése a prostituáltaknak.) Itt tehát a «Zuhälter» komplexumot érintő hívószó megint intenzív, a következő három reakcióra perseváló zavarokat idézett elő.

A 43. R. *lopni*, daczára, hogy közvetlenül ható hívószó kissé hosszabb reakciós időn kívül nem mutat komplexum-tüneteket. A 47. R. *földi* — 14 *Biederschaft*,* *emberek* (Leute) komplexum-tüneteket mutat. Ezt a szót azért választottuk, mert a károsult azt mondja, hogy a tettes őt így szólította meg. Mindenesetre föltűnő, hogy a tényállásnak ez a meg lehetőségen alárendelt részlete ilyen erős komplexumzavarokat okoz. A tényállás részleteire vonatkozó legközelebbi hívószók: az 51, 56, 60, 64, 68, 72, és a 76 R.-k azt mutatják, hogy ezek a részletek a vádlott előtt ismeretesekek és nem közömbösek, de intenzivebb komplexumjeleket nem mutatnak.

Nagyjelentőségű a következő kritikus hívószó:

80. R. *Berauer* — 15 *rossz, hamis*; 81. R. *pad* (Bank) — 6 *hamis, ülni*; 82. R. *nap* — 9 *derült, fényes*; 83. R. *testvér* — 7 *jó, igaz*. Itt igen erős affektust találunk. A *Berauer* név olyan erősen hat, hogy a legközelebbi reakcióban a *pad* szóra *hamis*-t asszociál, kétségkívül azért, mert *Berauer* személyiségére gondolt s arra a szerepre, a melyet ebben az ügyben játszott. A perseveráló indulat a 82. és 83. R.-ban is meglátszik a helytelen reprodukcióból. Az analysis a következő érdekes eredményt adja: «*Berauer*, cipőutazó, rossz, hamis, ott volt a koresmában, mellette állt annak az úrnak, a kinek az óráját ellopták, azt mondták nekem, hogy ő lopta el az órát.» Ki mondta ezt önnek? «O. nyerges.» Mikor? «Másnap reggel, nem, néhány nap mulva.» Honnan tudja ezt a nyerges? «Ő jelen volt. Hogy miképpen került az óra K.-hoz, nem tudom, azt tudom, hogy *Berauerrel* W.-ben volt s talán megvásárolta tőle.» Ez az analysis eléggé megmagyarázza az indulatot, biztos, hogy *Berauer* ebben az esetben nagy szerepet játszik.

Igen intenzív indulatot mutat a 91. R. *kisérni* — 23. *magától értődő, sohase* és a 92. R. *széna* *szalma*. A *kisérni* szónak hosszú reakciós ideje és *hamis* reprodukciója van, még pedig a reprodukció tagadja azt, a mit a reakció bevallott. A kritikus utáni időben látjuk, hogy az

* *Biederschaft* le nem fordítható, mert németben is értelmetlen, a vádlott azt akarja kifejezni vele, hogy a «*Landsmann*» megszólítása derék (*bieder*) emberek között szokás.

indulat még tart és hibában — a reakciónál nem kapunk választ — nyilvánul. A «kisérni» szó tulajdonképpen a tényállás ama részletét akarta jelezni, hogy M. K.-t elkísérte az óra elzálogosításánál. Az analysis azonban a következőket deríti ki: «Az egyik kíséri a másikat, lehet kíséret nélkül is járni, nőszemélyeknek kísérettel kell... én nem kísérem egyet sem.» A tényállás komplexuma itt sűrűsítve a Zuhälter-komplexummal, ez az oka az intenzív komplexumtüneteknek. Ez magyarázza meg a «magától értődő sohase» ellenmondást is. Így kell érteni a 95. R.-t is *várni*.

Ha mostan K. reakcióit vesszük sorra, itt is rögtön föltűnik a »Zuhälter«-komplexum, mely a tényállás komplexumánál intenzívebb. Ehhez mérten komplexumtüneteket mutat a 8, 12, 16, 92 és a 95. R. A «Zuhälter» szó analysisénél azt mondja, hogy már hallotta ezt a szót, de nem tudja, mit jelent, azért mondotta, hogy «viztartó.» Minthogy ő osztrák s ennél fogva ez nem lehetetlen, megmagyaráztuk neki ennek a szónak az értelmét, a mire ő élénken tiltakozik az ellen, hogy ő az volna, későbbben azonban elmeséli, hogy az a leány, a ki őt a fogságban meglátogatta s a kinek a látogatása után ő az öngyilkossági kísérletet elkövette, őt mindig pénzzel tartotta. A *csatt* szó reakciós ideje ugyan kissé hosszabb, de más komplexumtünetet nem mutat.

A lopásra közvetlenül vonatkozó hívószók közül *korcsma*, *arany*, *láncz*, *bársony*, *fekete*, *sőt lopni* — komplexumzavarok nélkül folynak le, csak az *óra* hívószó reakciós ideje hosszabb valamivel (10=2"), a reakció *pénz*, a *lopni* szóval hamisan reprodukálva, ez tehát egyenes, direkt kimondása a komplexumnak. Ez a viselkedés fölötte jellemző és arra vall, hogy K. maga a lopásban nem vett részt, a lánczról és alkotórészeiről legfőlebb hallott valamit, tehát ezek a képzetek nála nem indulatteltek. Másképpen áll a dolog az *óra* szóval, a «lopás» reprodukcióval épen elfogulatlanságát akarja kifejezni, a komplexumot körülbelül épen úgy mondja ki, mint U. vádlott a VIII. kísérletben. Az analysis eredménye is ilyen: «Óra, lopni, lopott órát vettem ismeretlen embertől, én nem tudtam, ki volt az az ember, azt se tudom, mi a foglalkozása.» Már megint többet tagad, mint kellene, egyszer már

azt mondta, hogy az órát egy szénmunkástól vette, most megint azt állítja, hogy annak az embernek nem tudja a foglalkozását. Majdnem bizonyosra lehet venni, hogy neki része van az óra értékesítésében és a tettest ismeri, az órát pedig nem vette szénmunkástól. A további viselkedése is erre vall. Komplexumzavarokat mutat valamennyi kritikus hívószónál, a melyek olyan részletekre vonatkoznak, a melyekben ő is részt vett. Például: *kézpénz, venni, czipők, utazás, koffer, Berauer, zálogba tenni*. Különösen érdekes a viselkedése *Berauer* szónál (80. R.): *Berauer* — 21 (összerezzen) *ah ember* (elpirul). A gy. ugyanazt a meglepetést, mondhatni ugyanazt a choc-ot mutatja a *Berauer* név hallatára, mint M. gyan. Ugyanez az affektus még az analysisben is az uralkodó. Analysis: «*Berauer*, ember, a kit ismerek, ezt a nevet kávéházban hallottam, sokszor láttam és beszéltem vele, a kávéházban, az utcán. Egynéhányszor voltam vele ebédelni A.-ban, máshol nem. Czipőcégnél volt alkalmazásban, én közlekedtem vele s egyszer-másszor a kofferét vittem Zürichben, O.-ban, F.-ben és W.-ben, az utóbbi helyen összeveszttem vele, mert keveseltem a bért.» Hol volt még ő vele? «R.-ben, a hol otthagytam, ez szeptember 30-án volt.» Honnan ismeri M.-et? «Ki az? ezt a nevet még sohase hallottam.» Ki volt az a fiatalember, a ki önt a zálogházhoz kísérte? «Azt csak fölületesen ismertem, látásból, a nevét most hallom először.» Nem ő tőle vette az órát? «Nem, sem ő tőle, sem *Berauertől*, hanem egy ismeretlentől. Az óra már épen tíz napja volt nálam, a mikor M., a kinek a nevét csak most tudtam meg, véletlenül elkisért a B. kávéházból. Az úton említettem, hogy nincs már pénzem, zálogba kell tennem az órámat, a mire M. elkisért a zálogházhoz.» Melyik nap volt utoljára *Berauerrel*? «Szeptemner 25-én.» Az előbb azt mondta, hogy szept. 30-án! «Az tévedés, szept. 25-ike óta nem voltam Zürichben és nem láttam azóta *Berauert*.» Az órát *Romanshornban* vette *Berauertől* vagy kézpénz helyett bér fejében kapta tőle? «Ez lehetetlen, akkor az óra már rég nálam volt.» [Látniyaló, hogy a gy. élenk ellenmondásokba keveredik, a miből következtetni lehet, hogy az órához nem jóhiszeműleg jutott.

Komplexumzavarokat mutatnak a földi (47. R.) és nyerges kritikus hívószók, noha nem tartoznak a tényállásnak azon részéhez, a mely K gy.-ra nézve indulattelt. Az analysis nem mutat semmi vonatkozást az ismeretes komplexumokhoz s a zavarokat valószínűleg a szók szokatlansága okozta. Még föltünőbb a következő: 60. R. *szén* — 15 *fa*, *tűz*. Itten a komplexumtüneteket eléggé megmagyarázná az, hogy a gy. azt hazudta, hogy az órát egy szénmunkástól vette; ezért is választottuk ezt kritikus hívószónak. Ennek azonban ellene mond az analysis, és pedig: «Szén, tűz, elégni, bánya.» Más nem jut az eszébe? «Nem.» Nincs magára nézve semmi jelentősége annak a szónak: *szén*? «Még nem volt sohase dolgom szénnel.» Szénmunkásokkal sem? «Nem, igen öt vagy hat év előtt dolgoztam szénnel egy hajón.» Az ismeretlen szénmunkást valószínűleg teljesen elfelejtette, erre mutat a 20. R. (*óra*) föntebbi analysise is, a mikor azt mondja, hogy nem tudja, mi a foglalkozása annak, a kitől az órát vette. A 60. R. komplexumzavarait tehát nem lehet a tényállás komplexumával megmagyarázni, mert látnivaló, hogy ennek a szónak az indulatteltsége egészen jelentéktelen. Ez is csak azt a régi tapasztalatot igazolja, hogy a tényállásnak át nem élt, csak kigondolt részletei, sokkal hamarabb tűnnek el öntudatunkból, mire aztán szükség esetén mindig másokat kell helyettük kieszelni. Az azonban lehetséges, hogy a komplexumtüneteket a *szénmunkás* fogalma, a mely már az öntudatlanban van, idézte elő s az analysis nem volt elég beható ahhoz, hogy ezt a fogalmat az öntudatba visszahívja.

Az ellenőrzőnél meg kell jegyezni, hogy a 6, 20, 29, 39, 47, 51, 56 és 64. kritikus hívószók igen csekély komplexumtüneteket mutatnak. Szolgáljon ennek magyarázatául, hogy a kísérleti személy a német nyelvben nem volt tökéletesen jártas.

Az általános statisztika eredménye a következő:

1. A reakciós idő tartama:

	M. gy.	K. gy.	ellenőrző.
Indifferens hívószók számtani középarányosa	1·7"	1·4"	1·6"
Kritikus	2·5"	2·5"	1·6"
» utáni	2·5"	1·6"	1·5"

2. Hiányos reprodukciók:

	M. gy.	K. gy.	Ellenőrző
A hiányos reprodukciók összege — — — — —	37·3%	21·2%	14·2%.
Ebből esik kritikus és kritikus utáni hívószókra	56·7%	47·6%	42·8%.
Indifferens hívószókra — — — — —	43·3%	53·4%	57·2%.

Számbavéve mindezen körülményeket, azt kell mondanunk, hogy a kísérlet eredménye szerint sem M., sem K. nem látszik bűnösnek, de azért mind a kettő belekeveredett az ügybe és hihetőleg bűnrészes. Látni, hogy M. a «Zuhälter»-komplexumhoz tartozó hívószóknál igen intenzív zavarokat mutat, hogy a zavarok kevésbé intenzíve ugyan, de érezhetően megvannak azon hívószóknál is, a melyek a lopás tényállásának reá is vonatkozó részeihez tartoznak, a többi azonban, a mely a lopás egyéb részleteire vonatkozik, még «lopni» közvetlen hívószó is okoz számbavehető indulatot. Ennek ellene mond a károsult vallomása, hogy M. fotográfiájában fölismeri a korcsmában látott állítólagos kereskedőt, mely kijelentést M. azon vallomása, hogy azon az estén megfordult az illető korcsmában, de a lopástól távol áll, is megerősíteni látszik. A károsult vallomása értékkel nem bír, részint mert krónikus alkoholista s azon az estén is részeg volt, részint, mert mikor (a kísérlet után) M.-el szembesítették, azt mondotta, hogy ezt az embert sohase látta. Hogy mennyiben részes M. a büntetben, azt a kísérlet nem árulja el, csak az erős indulat, a mi a *Berauer* szóra támad, vall arra, hogy neki is része lehet az ügyben, innen a *hamis, rossz* reakció.

Nyilvánvalóbb K. gy. bűnrészsége. Nem ő lopta el az órát, de vagy vette a tolvajtól vagy pedig vállalkozott az elzálogosításra. Minden erre vonatkozó hívó szó erős komplexumzavart okoz, ha kissé gyöngébbet is, mint a «Zuhälter»-komplexum; a lopás tényállásával szemben közömbösen viselkedik. A *Berauer* név nála is erősen indulattelt; az analysisnél fellépő zavartsága és ellenmondásai világosan arra vallanak, hogy *Berauer*nek szerepe volt az ügyben s valószínűleg ő volt a tettes.

Az ellenőrzőnél azt látjuk, hogy a kritikus hívószóknál beálló zavarokat az indifferenseknél beálló zavarok kiegyenlítik, úgy, hogy a reakciós idők átlaga mind a kettőnél egy-

forma, a vádlottaknál ellenben igen nagy a kettő között a különbség. A hamis reprodukciók statisztikájának itt sincs semmi jelentősége.

*

Általánosságban értékelve kísérleteink eredményeit, első sorban azt kell megállapítanunk, hogy a kísérletek eszközlésénél nagyjában technikai akadályra nem bukkantunk.

Kísérleti személyeink — tettesek, gyanúsítottak és ellenőrzők — magukban foglalták a legkülönbözőbb társadalmi osztályok és különböző értelmiségű színvonal képviselőit. Szokványos bűntevők, jóindulatú, de külső körülmények által büntetetre hajtott egyének, naiv, ártalmatlan természetű és szilárd erkölcsi alapon álló egyének voltak kísérleti személyeink között, de a kísérlet eszközlésénél egyetlenegy sem fejtett ki ellenállást. Rövid magyarázó bevezetés után próbaképpen egynehány közömbös szabad asszociációt eszközlöttünk, esetleg még egyszer megmagyaráztuk az egészet és az összes esetekben akadály nélkül végeztettük a kísérletet, legfeljebb az elején tapasztaltunk kiskofú, a kísérleti személy figyelmét elterelő izgalmat, mely azonban 2—3 asszociáció után teljesen megszűnt. Csak két esetről számolhatunk be, melyben simulatio számba vehető nehézségeink voltak. Az első a VII. kísérlet tettese, ki mint azt ott kifejtettük, többszörös magyarázat dacára mindig csak jelzőkkel válaszolt. *Jung* szerint ez nőknél igen gyakori, a mi esetünk azonban határozottan esetleges önárulás meghiusításának tendenciájával követte el. A mint láttuk, hasztalanul. A második esetben az ellenőrzőnek választott személy nem hallgatta meg a hívószót, hanem abban a pillanatban, a melyben annak első szótagját kiejtettem, már előre kiválasztott szóval felelt, mely szavak fogalmai a szoba butorzatából választattak és minduntalan ismétlődtek. A kísérletet több ízben félbeszakítottuk és kellően figyelmeztettük az illetőt, miután azonban kijelentette, hogy sem a hívó szókra ügyelni, sem más szavakat találni nem tud, vele a kísérletet nem folytattuk.

A mi a reakciók minőségét illeti, első sorban a közvetlenül önárulást tartalmazó asszociációkkal akarunk foglalkozni. Mint láttuk, ilyenek a kísérleteknél határozottan előfordultak, bár távolról sem oly gyakran, mint ezt *Wertheimer* találta. E tekintetben el kell tekintenünk azon esetektől, melyek már a kísérlet előtt vallottak és csak azon jellegzetes asszociációkra akarunk reámutatni, melyek be nem vallott deliktumoknál léptek fel, tehát a mikor megvolt a szándék a tényállás eltakarására és így a kísérleti személy

az áruló associációkat akarata ellenére, mintegy kényszerűen nyilvánította. Ilyenek a bliccelés (Zechprellerei) deliktumánál *Zeche* (fizetés) — *bezahlen, bezahlen muss man* (fizetni kell); továbbá *bezahlen* (fizetni) — *vergessen* (elfelejteni); az ablakon át elkövetett lopásnál *einsteigen* (bemászni) — *zum Fenster* (az ablakon); a II. kísérlet ellenőrzőjénél *Gewalt* (erőszak) — *an einem Mädchen* (leányon) stb., stb. Találunk ezenkívül a kísérletekben kevésbé pragnans, de mégis tartalmilag áruló vonatkoztatásokat és látjuk, hogy ritkán ugyan, de előfordul, hogy a kísérleti személy nem képes erősen indulattelt, áruló associációit elnyomni, sőt megesik az is, hogy a tettes az ön-árulást észre sem vette.

A legtöbb esetben sikerül az első, áruló reakció elterelése, a mikor is fellépnek a komplexumnak egyéb jellegzetes tünetei. Első sorban az «értelmetlen» reakciók. Ezen kifejezés értelmetlen reakció helytelen és helyébe «közvetett» reakció teendő, a mennyiben ilyenkor az analysis segítségével a hívószó és az «értelmetlen» reakció közötti összefüggést ki lehet mutatni. Legnagyobb részt öntudatlan reakciók egész sorozatáról van szó, melyek ezen összefüggést illusztrálják és melyeket az analysis napfényre hoz. Nem ritkán előfordul az is, hogy a kísérleti egyén egy az előző hívószóhoz fűzött associációval palástolja az áruló reakciót. Az ugynevezett «értelmetlen» reakciók értékelése csak befejezett analysis után lehetséges, mert csak az analysis mutathatja ki, vajjon komplexum és esetleg mely komplexum konstallálja az egész associációs sorozatot, mely a hívószótól az értelmetlen reakcióhoz vezet.

Az analysis, a már említett *Freud*-féle psychoanalysis-ról van szó — véleményem szerint a kísérletben nélkülözhetetlen. A psychoanalysis, mely ellen több oldalról, különösen *Stern* és *Krauss* részéről merültek fel ellenvetések, tagadhatatlanul a nem gyakorlott részére nehezen kezelhető, sőt nem ritkán veszélyes eszköz. Ki azonban behatol *Freud* elveibe, kit nem tántorítanak el a kezdet nehézségei, ki első sorban törekedni fog önönmagát analysálni, hogy mások analysálásánál saját komplexumait kapcsolhassa, az tapasztalni fogja, hogy az egész módszer, különösen az associációs kísér-

let segítségével absolute nem boszorkányság és hogy általa sohasem remélt betekintést nyerhetünk vizsgálati egyéneink, betegeink psychéjébe.

Már említettük, hogy az eredeti reakció elterelésének tüneteképen értelmetlen, helyesebben közvetett reakciók lépnek fel és természetes, hogy az elterelés aktusa az elfogulatlan reakciók kiválasztásához szükséges reakciós időtartamot meghosszabbítja. Ezen meghosszabbított reakciós idő, mely néha a következő asszociációra is terjed, a legjelentőségtebb tünete a komplexumnak. Az aktuális asszociációk mindenkinél, még a legelvetemedettebb gonosztevőnél is, öntudatosan vagy öntudatlanul, de okvetlenül felbukkannak. Miután ennél az indulat, az affektus játssza a főszerepet, az indulatos, ingerlékeny emberek leginkább fogják magukat elárulni. A bűntény tényállása a szokványos gonosztevőre is indulattelt komplexum. Senki nem kényszerítheti a felbukkanó áruló asszociáció kiejtésére, de annak elterelésére hosszabb reakciós időre van szüksége. És ezen időbeli különbség nem is olyan csekély. Ha a kritikus és indifferens hívószók reakciós idejének számítani középarányosát összehasonlítjuk, akkor már az ötöd-másodperczeket mutató órával való mérésnél jelentékeny

Tettesek és gyanúsítottak.

Reakciós idő másodperczekben	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII ¹	IX. a)	IX. b)	A reakciós idő közép- értéke
	k i s é r l e t										
indifferens hívószóknál	2.1	1.9	2.3	3.5	2.3	2.5	3	2.1	1.7	1.4	2.2''
kritikus	3.2	2.8	4.8	6.3	3.5	4.3	5.3	2.8	2.5	2.5	3.8''
kritikus utáni	2.3	2.5	2.8	4.4	2.7	4.0	3.1	2.1	2.5	1.6	2.8''

E l l e n ő r z ő

indifferens hívószóknál	1.8	2.1	1.5	1.4	1.9	1.7	2.3	1.4	1.6	1.6	1.7''
kritikus	1.9	2.0	1.9	1.4	2.2	1.7	2.6	1.5	1.6	1.6	1.8''
kritikus utáni	1.6	2.1	1.4	1.4	2.0	1.6	2.4	1.2	1.5	1.5	1.7''

¹ A VIII. kísérletnél csak Sch. gyanúsítottat vehettük fel, mert U.-t nem tartottuk tettesnek.

különbségeket találunk. Legjobban kidomborodik ez, ha kísérleteink ebbeli eredményeit egymás mellé állítjuk.

Ha e két táblázatot összehasonlítjuk, akkor mindenekelőtt meg kell állapítanunk, hogy 0.1 másodpercnyi ingadozás sem az egyik, sem a másik irányban számba nem vehető, elhanyagolható. Az összes tettesek és gyanúsítottak kivétel nélkül nagy különbségeket mutatnak az indifferens és kritikus reakcióknál és ezen különbség minimuma 0.7", a maximuma 2.8". Az ellenőrző kísérletek közül pedig 6-nál, tehát az esetek két harmadrészében egyáltalában nem találunk különbséget indifferens és kritikus reakciók között, két esetben (V. és VII. kis.) 0.3 másodpercnyi különbséget, egy esetben pedig (III. kis.) 0.4"-et. A III. és VII. kísérletnél mesterséges abortus tényállásáról van szó, tehát a nemi élet és következményeiről. Ezek pedig oly képzetek, melyek legalább mai társadalmi rendünknel a nők nagy tömegére nézve erősen indulatelteltek. Az V. kísérleten pedig az analysis kideríti, hogy a kritikus hívószók egy része az ellenőrzőnél sexuális komplexumot érintettek és ezáltal a reakciós időt meghosszabították. Ezen irányban keresendő az analysis fontossága és értéke.

Ha az összes esetek számtani középátlóját szemléljük, akkor a terheltéknél a reakciós időtartam különbsége indifferens és kritikus hívó szóknál 1.6" tesz ki, míg az ellenőrzőknél csak az elhanyagolható 0.1" találjuk, tehát gyakorlatilag nincs különbség.

A kritikus utáni hívószók elsősorban az affektus perseveratióját bizonyítják és megerősítik az elnyújtott kritikus reakció bizonyító erejét. Különös diagnostikai értékkel csak akkor bírnak, ha maga a kritikus reakció negatív eredményt ad. Ez utóbbit kísérleteinknél általában véve nem tapasztalhattuk, az affektus perseveratiója azonban a gyanúsítottak legtöbbszörénél világosan kidomborodott. (L. fenti táblázat.) A tetteseknél és gyanúsítottaknál csak két esetben nem találunk különbséget, a különbség maximuma 1.5 másodperc, míg az ellenőrzőknél egyáltalában véve csak két esetben van különbség és ezekben is a kritikus utáni hívószók javára, a mennyiben a reakciós idő 0.2"-cel kevesebb, mint az indifferens hívószóknál. A kritikus utáni hívószók

közéértéke a gyanúsítottaknál 0·6" különbséget mutat, az ellenőrzőknél egyáltalában semmit, még az elhanyagolható 0·1"-et sem.

Ezen statisztika alapját képező összes eseteinkben túlzás nélkül valódi tettesekről beszélhetünk. Csak egy esetet kapcsoltunk ki, a VIII. kísérlet U. nevű gyanúsítottját, mert a periratók értelmében sem tartottuk tettesnek. Ezen felfogásnak megfelel magatartása a reakciós idő tekintetében is, rövidebb időtartam a kritikus és kritikus utáni reakciónál mint az inderferenseknél.

Kevésbé jellegző eredményekről kell beszámolnunk a reprodukciós módszer tekintetében. Hasonlítsuk össze első sorban a hiányos reprodukciók számát a gyanúsítottaknál és az ellenőrzőknél:

A hiányos reprodukciók összege %-ban.

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII. a)	VIII. b)	IX. a)	IX. b)
	k i s é r l e t										
gyanusítottak _ _ _	39	27	36	61	27	41·2	26	18·1	13·7	37·3	21·2
ellenőrzők _ _ _ _	32	8	16	16	12	24·1	14·1	5·1	5·1	14·2	14·2

Ezen számok első sorban megerősítik a reprodukciós módszer alapelvét.

A terhelt ugyanis akár bűnös, akár nem, a kísérlet eszközlésénél mindenesetre sokkal erősebb indulat alatt áll, mint az ellenőrző. Ezen általános indulat természet szerint szaporítja általánosságban a hiányos reprodukciók számát is. Ezt kísérleteink is világosan mutatják. Az összes hiányos reprodukciók középarányosa a terheltéknél 32·6%, az ellenőrzőknél 16%, tehát épen még egyszer annyi. Ezen különbség oly nagy, hogy ezt nem irhatjuk csak az egyéniség rovására. Ezen számok azonban alárendelt értékűek. A tényállás diagnostikája szempontjából fontos, hogy első sorban összehasonlítsuk a kritikus és kritikus utáni hiányos reprodukció százalékát a kritikus és kritikus utáni hívószók százalékával.

Ez esetben a következőket találjuk:

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII. a)	VIII. b)	IX. a)	IX. b)
k i s é r l e t											
A kritikus és kritikus utáni hiányos reprodukciók százaléka...	56·4	70·3	72·2	55·7	51·5	82·6	57·6	66·6	68·6	56·7	47·6
A kritikus és kritikus utáni hívószók százaléka az összes hívószóhoz viszonyítva	50	50	46	51	54	73·8	46	54·2	54·2	45·4	45·4

E táblázatból látjuk, hogy a VI. és VIII. kísérletnél a kritikus hiányos reprodukciók magasabb százaléka tisztán a kritikus hívó szók magasabb százalékának folyománya, a mi nem kedvező a módszerre. Csak két esetben (II. és III. kis.) találunk számbavehető nagyobb különbségeket, míg az V. kísérletben a kritikus hiányos reprodukciók százaléka még csekélyebb, mint a kritikus hívó szók százaléka.

A legfontosabb azonban a különbség a terheltek és az ellenőrzők kritikus hiányos reprodukcióinak százaléka között.

Ezt a következő táblázat mutatja:

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII. a)	VIII. b)	IX. a)	IX. b)
k i s é r l e t											
gyanusítottak	56·4	70·3	72·2	55·7	51·5	82·6	57·6	66·6	68·6	56·7	47·6
ellenőrzők	46·8	87·5	50	56·2	41·6	60	57·1	33·3	33·3	42·8	42·8

Ennél az eredmény még kedvezőlenebb. Az esetek többségében (I., V., VII., IXa. és IXb. kísérlet) csak lényegtelen különbséget találtunk, két esetben pedig az ellenőrzők százaléka valamivel nagyobb, mint a terhelteké. Ezek szerint a reprodukciós módszernek a tényállás diagnosztikájában — bár egyes esetekben (*Gross, Löffler, Zürcher*) eredményeket értek el vele — nagyobb praktikus értéke nincs, de mégis nyújt némi segítséget, a mennyiben nagyjában véve áttekintést nyújt az indulat hevessége felett, mely a kísérlet eszközlésénél a terheltek az ellenőrzővel szemben uralja. Azonkívül pedig a hamis reprodukció számos esetben tartalmára nézve is bír értékkel.

Megállapítjuk tehát, hogy a reprodukciós módszer önkényesen választott komplexum-ingereknél általában véve felmondja a szolgálatot. Mindazonáltal nagyon helytelen volna, ha e negatív eredményből a reprodukciós kísérlet tulajdonképeni nagy jelentőségére (lásd *Jung*, Diagnostische Associationsstudien. Beitrag IX.) következtetéseket vonnánk.

Az egyéb komplexumtünetek közül még a következőket kell megemlítenem: A hívószó megisméltése olyan tünet, a mely más tünetekkel egyszerre jelentkezik. Az ember eleinte hajlandó ezt minden esetben beszédbeli vagy hallásbeli zavarokra visszavezetni; alapos megfigyelés azonban meggyőz arról, hogy a dolog — legalább a legtöbb esetben — nem így áll. Már a köznapi élet pszichológiája mutatja, hogy az emberek legnagyobb része a kellemetlen képzeteket, a melyeket nem szívesen hallja, rendszerint rosszul is hallja és rosszul érti; továbbá magában a kísérletben is meg lehet figyelni, hogy a kísérleti személy a megismélt kritikus hívószót, jóllehet az első asszociáció alkalmával megmagyarázták neki, a reprodukció alkalmával megint megismélti és rosszul hallja; végre egyáltalában nem ritkaság, hogy a szót nem ugyanazzal, hanem valamely más, hasonlóan hangzó új szóval ismétli és hogy ezt az új szót épen a konstallált komplexumból veszi, a mint ezt már mindenki önmagán is tapasztalhatta. Így látjuk ezt az I. kísérletnél, a hol R. 19 *gelb.* helyett *Geld*-et ismétel. E kísérlet betöréses lopásra vonatkozik, a melynél pénzt loptak. Mindazonáltal nem akarjuk ezzel azt állítani, hogy beszédbeli, különösen dialektus-nehézségeknek itt semmi szerepük sincsen. Sőt hangsúlyozni kívánjuk, hogy a kísérlet csak úgy tarthat számot pontosságra, ha a kérdező és a kísérleti személy között beszédbeli (nyelvbeli) nehézségek nincsenek.

A hívószó megisméltéséhez mint komplexumtünethez hasonló jelensége van a dadogásnak, a feleletben való megakadásnak, a zavarnak, egy kézmozdulatnak, indokolatlan nevetésnek stb.* Oly komplexumtünetek ezek, a melyek ha más komplexumtünetek nélkül lépnek fel, csekélyebb jelentőségűek, de ha más komplexumtünetekkel, például hosszabb reakciós idővel vagy hamis reprodukcióval komplikálódnak, egymásnak, mint közvetett bizonyítékoknak az értékét kölcsönösen emelik.

Ugyanígy vagyunk a jellegzetes tagadó válaszszal már beismert bűncselekményeknél vagy olyanoknál, a melyeknél még egyáltalában senki sem adott a gyanújának kifejezést; így vagyunk továbbá a mult idő alkalmazásával olyan igéknél, a melyek a tényállásból vétettek. Utalunk az illető kísérletekre, a melyeknél ezeket már megemlítettük.

* Mindaz, mit *Freud* «Symptomhandlung»-nak nevez (lásd *Freud*, Zur Psychopathologie des Alltagslebens.)

Kísérleteinknél abból a kérdésből indultunk ki, vajjon képesek-e önkényesen választott komplexum-ingerek valamely elkövetett bűncselekmény komplexumát a gyakorlatban annyira megindítani, hogy az a reakcióban világosan visszatükröződjék. Nem lehet a hívószóknak ily hatásában előre bizni, de legalább általában, mégis el lehet várni, hogy valamely kritikus hívószó a komplexumot itt-ott észrevehetően megindítja. Kísérleteink célja, hogy a kérdés felől statisztikailag tájékozottassanak. Az eredmények tanúsítják, hogy a tényállás-komplexum valóban oly erős, hogy a többi reakciótól statisztikailag is megkülönböztethető; sok esetben pedig olyannyira intenzív, hogy egyes részletekből magára a bűnösségre vagy ártatlanságra lehet következtetni.

Ha már most kísérleteink gyakorlati értékét akarjuk megfontolni, úgy elsősorban szemünk előtt kell tartanunk *William Stern*nek következő szavait: «Tisztán lélektani szempontból a probléma kétségkívül nagyon érdekes és a javasolt eljárást munkamódszereink figyelemreméltó kibővítésé-ként üdvözölhetjük; ellenben attól tartok, hogy e módszernek a forensikus gyakorlatban való alkalmazása ellen súlyos aggályok fognak felmerülni. A bíróság előtt nem lehet szó arról, hogy szigorúan megkülönböztessük azokat a személyeket, a kiknek lelki életében a tényállás megvan, azóktól, a kiknek psychéjében az teljességgel hiányzik. Mert a bíróság előtt mindenki, akár vádlott, akár tanu, tudja, hogy mivel vádolják, illetve miért hallgatják ki, tekintet nélkül arra, hogy valóban átélte-e a szóbanforgó tényállást, vagy sem. A vizsgálóbírónál való első kihallgatástól fogva az ártatlanul vádolt-nak psychéjét is folytonosan alterálják az eseménynyel kapcsolatos képzetek; e képzeteket minden célzás az öntudatába hozza, ép úgy, mint a bűnösnek és oly érzelmi reakciókat vált ki benne, a melyeket megnyilvánulásaikban még kísérletileg is alig lehet megkülönböztetni a bűnösség külső jeleitől.»

Ezek az aggályok föltétlenül igazoltak és habár kísérleteink azt mutatják, hogy az ártatlanul vádolt — ha ismeri is az egész tényállást és ha a kritikus hívószók öntudatába hozzák is a tényállással kapcsolatos képzeteket, illetve meg-

érintik a komplexumot — ezekre a hívószókra mégis más-képen reagál, mint a bűnös és hogy a reakciók analysise a különbséget a legtöbb esetben még fokozza, azt is be kell vallanunk, hogy a módszer mai állása még a gyakorlottabbaknál is súlyos következményű hibákat okozhat és gyakorlati alkalmazásánál a legnagyobb óvatosságra van szükség. Mindazonáltal már a módszer mai állása mellett is fel kell ismernünk annak fejlődésképességét. Első sorban a többi módszer mellett új bizonyító eszközök felkutatására lehet alkalmazni, továbbá a tényállás részleteire vonatkozó, megfelelő hívószók alkalmazása által már mai formájában is igen értékes következtetésekre adhat alkalmat. Egyáltalában a megfelelő hívószók alkalmazása az egész módszer punctum salienise.

Igaz, hogy a bíróság előtt mindenki tudja miért hallgatják ki, akár átélte a tényállást, akár nem. De ha valóban átélte, a tényállás részletei a vallomásában sokkal plasztikusabban fognak kidomborodni, mint ha azt csak hallomásból ismerné. Az illető komplexumot kísérő indulat minden esetre más lesz a bűnösnél, mint az ártatlanul vádoltnál, habár a kísérletben ugyanazok a komplexum tünetek lépnek is fel.

A feldolgozott esetek száma még kisebb, semhogy azokból messze menő eredményekre következtethetnénk. Az eddig elért eredmények mégis azt a reményt keltik, hogy kedvező esetekben nem volna lehetetlen a bűnös és az ártatlan szigorú megkülönböztetése, különösen pedig az analysis lát-szik alkalmasnak a differenciáldiagnostikus momentumok kiderítésére. Ez idő szerint még nagy hátrány, különösen kísérleteinknél, hogy a vizsgálóbírónál való első kihallgatástól fogva az ártatlanul vádoltnak psychéjét is befolyásolja a tényállás ismerete. Vajjon nem remélhetünk-e biztosabb eredményt, ha a kísérletet az első kihallgatás előtt végezhethetők, a mikor a vádlott ismeri ugyan a bűncselekmény természetét, de talán nem a tényállás részleteit? Ebben az esetben az ártatlanul vádoltnak psychéje ment volna a tulajdonképeni tényálláshoz kapcsolódó képzetektől és a kritikus hívószókkal szemben normálisan viselkednék. És ebben az

esetben, ha t. i. a kísérlet az első kihallgatás bevezetése volna, a kísérletben a reakciók különbözősége bűnös és ártatlan között bizonyára elég világos lesz. Sajnos, nem voltunk abban a helyzetben, hogy ilyen körülmények között végezhettünk volna kísérleteket, azonban rendkívül érdekes és a módszer értékére nézve döntő fontosságú volna, ha a kísérleteket ebben az irányban lehetne folytatni. A módszer értékére nézve egyébként megjegyezzük még, hogy a kísérlet — ha a kísérleti személy ártatlanságáról vagy bűnösségéről nem is győzhet meg mindig — a vizsgálóbírónak mégis útmutatásul szolgálhat arra nézve, hogy milyen irányban folytathat eredményes kihallgatásokat, a mint ezt a VII. kísérletben láttuk.

Azt hiszem, nem becsülöm túl kísérleteim jelentőségét, ha azt mondom, hogy az itt gyűjtött tapasztalatok, bár egyrészt nem minden, a tényálláskísérlethez fűzött várakozást igazolnak, másrészt mégis annyi pozitív adatot tartalmaznak, hogy a megkezdett irányban való továbbkutatásra bátoríthatnak.

Dr. Hajós Lajos:

T. Teljes-ülés!

Ha méltóztatnak megengedni, hogy mint vendég éljek a felszólalás jogával, akkor megköszönvén ezen engedélyt, mint orvos akarok néhány szóval ehhez az érdekes kérdéshez hozzászólni. Első sorban a törvényszéki joggyakorlat szempontjából azt a kérdést vetem fel, hogy vajjon ismervén ezen szép előadásban hallott természettudományi tényeket, van-e tényleg valami gyakorlati alkalmazhatósága ezen jelenségeknek. És erre a kérdésre azzal kell felelnem, hogy ez egy esetben lehetséges; ez az eset pedig vonatkozik ama bizonyos gyanus egzisztenciák előállítására, — igaz, hogy nem a törvényszék, hanem a rendőrség hatáskörébe fog ez tartozni — midőn ismeretlen egyének egyszerűen gyanusnak mutakozó magukviselete folytán előállítatnak a nélkül, hogy abnormis lelkiállapotuk, a melyet itt komplexumnak hallotunk nevezni, ismert volna. Midőn ilyen gyanus viselkedést tapasztaltunk, a nélkül, hogy valami konkrét bűncselekmény gyanuja tapadna az illetőhöz, ilyen esetben talán lehetséges lenne a komplexum tárgyának ilyen hívó szókkal való megvizsgálása. Erre nézve eszembe jut egy régebben olvasott példa, a mely szerint egy a vasuton jegy nélkül utazó embert állítottak elő, a ki magaviséleténél fogva egyszerűen gyanus volt, de egyelőre más miatt, mint a jegy nélkül való utazás miatt büntethető nem lett volna. A rendőrség jobban szemmel akarta tartani és egy detektív egy albumot adott kezébe, a melyben különféle bűntényeknek fotografiái voltak mindenféle más reklámtartalmú cikkek kivágott képei mellett láthatók. A detektív azzal adta kezébe azt az albumot, hogy szórakozzék vele a fogházban. Egyidejűleg sürgönyöztek minden-

felé, hogy nem tudnak-e róla valami közelebbi adatot; hogy valódi-e az általa bemondott név stb. A detektív megfigyelte, a mint ez az egyén az albumot nézegette és jegyzeteket csinált arról, hogy mely képeknél időzött leghosszasabban. Azt tapasztalta, hogy következetesen azon képek ragadták meg figyelmét a leghosszabb időre, a melyek vasuti tolvajlást, vasuti bűntényeket ábrázoltak. Ebből azt következtette a detektív, hogy talán professzionátus vasuti tolvajjal vagy rablóval van dolga és erre utána nézven a körözött individuumok között, az elküldött sürgönyökre érkezett válaszok segítségével meg lehetett állapítani, hogy az illető tényleg egy körözött vasuti büntetett volt.

Ez tehát egy esete volt a psychoanalízisnek. Annak illusztrálására hoztam fel ezt a példát a gyakorlatból, hogy a gyakorlati élet tudomány nélkül is csinál reakziós kísérleteket. Súlyt kell fektetnünk arra, hogy a minő értékesek ezek a tények, tulajdonképen csak abban különböznek az egyszerű gyakorlati ember megfigyeléseitől, hogy számszerű adatokban jelennek meg előttünk. Azonban mindezek a vizsgáló bíró, vagy az elővizsgálatot teljesítő rendőrség előtt régóta ismeretesek. Hogy bizonyos helyzetekben a tettesek zavarba jönnek, egyrészt, mert tettetni akarnak, másrészt, mert másképen viselkedik az, a ki bevall valamit, mint a ki titkol, ez nyilvánvaló volt eddig is, úgy, hogy ezek a kísérletek új természettudományi tényeket nem derítettek fel. Ismertük az összes jelenségeket; a zavarba jövés időpusztító sajátosságát stb.; alkalmazta is ezt a vizsgálóbíró és a tárgyalások alkalmával az ítélőbíró mindig, a mikor egyszerű, de a gyakorlat által kiélesedett emberismeretét fel akarta használni arra, hogy a tényállást diagnosztizálja.

Ezen kutatási sorozatban azonban mindenesetre találunk elemeket, a melyek számszerűen csoportosított bizonyítékokkal tudják ezen meg nem határozható, tehát öntudatosan kevésbé értékelhető és definiálható jelenségeket az ember tudatában rögzíteni. Ebben rejlik ezen vizsgálatoknak értéke, t. i. ezen tényeknek számszerűen precíz, egzakt voltában, a mihez azonban részemről bizonyos kritikai megjegyzéseket fűzhetnek és pedig főképen azt, hogy ezen kísérleti sorozat-

ban egy értékes és egy kevésbé értékes elem van összekötve. Az értékes a psychoanalízis, a mely gyakorlatilag ma is érvényesíthető, a másik pedig azon idő mérése, a mely a hívó szó és a reakció közt lefolyik. Ez kevésbé értékes és pedig azért, mert oly vizsgálatokról van mindig szó, — legalább az eddig végzett vizsgálatoknál így volt — midőn úgy a vizsgálatot teljesítő, mint a vizsgált egyén ismerte a komplexumot; talán csak a tagadó vagy az állító formában különböznek egymástól, de a komplexum mindkettő előtt ismeretes. Nem jutunk tehát nagyon messzire akkor sem, ha akár elárulja az illető magát ilyen hívó szavakra, akár nem, mert hiszen a tényállást így is úgyis ismeri, csak hogy az egyik esetben elismeri, hogy «én elkövettem, a mit az úr gondol», a másik esetben pedig: «én tudom, hogy az úr erre gondolt, de nem én követtem el». Lényegileg az asszociáció adva van; úgy a vizsgálatot teljesítő, mint a vizsgált egyén ismerik a két elem összefüggését és fontosságát. Ebben rejlik a kisebb értéke ezen kísérleteknek. Azonban ismétlem, hogy ott, a hol valaki gyanusan viselkedik és sejtjük, hogy itt egy bűntényt tartalmazó komplexum rejlik, a melynek kiderítése a büntető igazságszolgáltatásra vár, ott, a mint bevezető szavaimban rámutattam, ezen tudományos módszer is többek között esetleg alkalmas leendő azon a világ elől elvonuló aktuális eszmecsoport megismerésére.